

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 2009

Silvie RZEPIELOVÁ

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Kriminalita mládeže a volný čas

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
PaedDr. Libuše MAZÁNKOVÁ, Dr.

Vypracovala:
Bc. Silvie RZEPIELOVÁ

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Kriminalita mládeže a volný čas“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 3.3.2009

.....
Bc. Silvie RZEPIELOVÁ

Poděkování

Děkuji paní PaedDr. Libuši MAZÁNKOVÉ, Dr. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi Jánovi RZEPIELOVI a mému synovi Janu RZEPIELOVI za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli při zpracování mé diplomové práce, a které si nesmírně vážím.

Bc. Silvie RZEPIELOVÁ

OBSAH

Úvod	3
I. Teoretická část	6
1. Historický exkurz	6
2. Kriminalita – vymezení	7
3. Konformita, deviace, sankce	9
3.1 Konformita	9
3.2 Deviace	10
3.3 Sankce	12
4. Obecné teorie delikvence – kriminality	13
4.1 Biologické teorie zločinu a deviace	13
4.2 Psychologické teorie zločinu a deviace	15
4.3 Sociologické teorie zločinu a deviace	15
5. Co chápeme pod pojmem mládež?	20
5.1 Období pubescence	20
5.2 Období adolescence	21
6. Konstituční faktory ovlivňující kriminalitu mládeže	23
6.1 Vlivy dědičnosti	23
6.2 Syndrom hyperaktivity	25
6.3 Osobnostní dispozice	26
7. Institucionální faktory ovlivňující kriminalitu mládeže	27
7.1 Rodina	27
7.2 Škola	28
8. Dospívání a vztahové sítě	30
8.1 Vrstevnické skupiny	31
8.2 Kriminogenní skupiny a subkultury	32
9. Volný čas	38
10. Vývoj kriminality mládeže v ČR	46
10.1 Struktura kriminality dětí a mladistvých	47
10.2 Přehled počtu uvězněných mladistvých v ČR	51

II.	Praktická část	54
11.	Cíle a východiska průzkumu	54
11.1	Cíle průzkumu	54
11.2	Charakteristika a popis výběrového souboru	56
11.3	Popis použitých metod	58
11.3.1	Metoda analýzy dokumentů	59
11.3.2	Dotazníková metoda	59
11.4	Zpracování dat	60
11.4.1	Popis a interpretace výsledků	60
12.	Závěrečná část průzkumu	78
	Závěr	79
	Resumé	81
	Anotace	82
	Seznam použité literatury	84
	Seznam příloh	86

ÚVOD

Kriminalita v posledních desetiletích masově narůstá. Týká se to zejména kriminality majetkové – asi 80%. Kriminalita se koncentruje zejména ve velkých městech, průmyslových aglomeracích s vysokým počtem anonymních a migrujících osob. Zvyšuje se samoučelná brutalita a bezohlednost při trestné činnosti. Stoupá kriminalita spojená s drogami a jinými závislostmi. Stále vyšší počet trestných činů zůstává nenahlášen, neobjasněn a nepotrestán. Mění se i profil pachatelů, kteří se neliší od ostatní průměrné populace. I přes to, že počet evidovaných (objasněných) trestných činů (provinění) spáchaných osobami mladšími 18 let každoročně klesá, mladí delikventi stále rozšiřují okruh osob potencionálních nositelů nebezpečí páchaní trestných činů zejména v budoucnu. S kriminalitou mládeže úzce často souvisí nevhodně či přímo závadně využívaný volný čas. Skutečnost, že mladí a mladiství páchají rozsáhlou, i závažnou trestnou činností a jedná se o vážný sociopatologický problém, je dostatečně dobrým důvodem pro to, aby se společnost začala více zabývat touto problematikou.

Od roku 1995 jsem zaměstnána ve Vazební věznici Ostrava, v současné době jsem zařazena ve funkci vychovatelky výkonu vazby. Osobně jsem denně v kontaktu právě s mladistvými vězňenými osobami a rovněž s vězňenými blízkými věku mladistvých (kategorie vězňených osob od 18 do 26 let). A právě tato skutečnost je důvodem, proč jsem si vybrala jako téma diplomové práce „Kriminalita mládeže a volný čas“. Zvolené téma úzce souvisí se studiem oboru sociální pedagogiky, neboť pojímá současnou situaci vybrané skupiny. Názory na vývoj, výchovu, usměrňování a ovlivňování mládeže jsou různé. Aby mládež byla v maximální možné míře připravena na plnohodnotný život, musí být správně vedena. Jedná se zejména o činnost preventivní. Spočívá v odstraňování příčin, podmínek a motivů vedoucích děti a mládež k páchaní trestné činnosti. Např. se může jednat o špatné vzory, nevhodné působení a vadnou socializaci v primární rodině, vliv vrstevnických závadových skupin, touhu po poznávání nepoznaného, snahu vymykát se společenskému standardu, odlišovat se od konformních členů společnosti a v neposlední řadě právě již výše zmíněné pasivní využívání volného času. Všechny tyto příčiny mohou vést k asociálnímu až k antisociálnímu způsobu života a delikventnímu jednání.

Ve své profesi se setkávám s mladými lidmi, jejichž způsob života, ale i další okolnosti, je zahrnaly až na samý okraj společnosti. Postupné ignorování svých povinností, život na ulici, okrádání rodičů a navazující delikvence často vyvrcholí v úvahy o „smyslu života“, které mnohokrát končí pokusem o sebevraždu. To vše je v dnešní době nedílnou součástí reality. V současné době vedu řízenou praxi studentů Ostravské univerzity v oboru vychovatelství. Uvádím je do problematiky uvěznění, poukazuji zejména na častou lhostejnost mladých vězněných osob k důsledkům jejich chování.

Cílem mé diplomové práce je zmapovat a popsat formy využití volného času u mladistvých, kteří už překročili hranici společensky akceptovatelných norem a v důsledku delikventního jednání se ocitli za branami věznice. V praktické části zjišťuji, jak tito mladí lidé tráví svůj volný čas a jak jeho využívání souvisí s delikvencí. Formuluji hypotézy:

1. Zjistit rodinné poměry, v jakých respondenti vyrůstali od svých šesti let až po uvěznění. Předpokládám, že většinu pachatelů bude tvořit mládež z neúplných rodin.

2. Stupeň nejvyššího dosaženého vzdělání respondentů, kterého dosáhli před uvězněním. Domnívám se, že pachatelé trestné činnosti budou převážně osoby s nižším stupněm dosaženého vzdělání.

3. Informace o volném čase mladistvých před uvězněním. Předpokládám, že mladiství delikventi nevyužívají svůj čas smysluplně.

4. Zjistit míru členství v partách. Myslím si, že většinu delikventní mládeže tvoří členové part.

5. Najít příčiny spáchané trestné činnosti. Domnívám se, že hlavním důvodem páchaní trestné činnosti je snadné nelegální získávání prostředků k uspokojení „svých potřeb“.

6. Jaký je vztah delikventů ke zneužívání návykových látek. Předpokládám, že vztah mnou dotazovaných mladistvých k návykovým látkám bude většinou kladný.

Odpovědi na formulované hypotézy chci nalézt prostřednictvím mnou kladených otázek, které ve svém průzkumu položím vzorku mladých osob umístěných ve věznicích. Kolik času věnují tito mladí lidé smysluplnému vyplňování volného času? Jaké aktivity a s kým svůj volný čas naplňují? Jak sami volnočasové aktivity subjektivně hodnotí? Jaké volnočasové aktivity preferují delikventi ohrožené dívky a chlapci? Praktická část diplomové práce se bude dále orientovat na zjištění, jaké je

složení vězňů ve vybraných věznicích, jaký je jejich stupeň dosaženého vzdělání a jakým způsobem tyto využívali svůj volný čas.

I. Teoretická část

1. HISTORICKÝ EXKURZ

Člověk je tvor společenský, který se utváří v určitém čase a prostoru díky vzájemným interakcím probíhajícím v průběhu jeho života. V rámci tohoto procesu, který nazýváme socializací, dochází k jeho prosazování se a naplňování jeho biologických a sociálních potřeb. Při dosahování těchto potřeb a cílů dochází často k různým odchylkám v chování jednotlivců, které jsou mimo normu dané společnosti.

Před nástupem moderní doby se v Evropě jako největší zločiny hodnotila provinění náboženské povahy nebo proti majetku panovníka či šlechty; za ně bývaly udělovány nejpřísnější tresty. Provinění tohoto druhu dnes buď vůbec nejsou trestná anebo se považují za drobné přečiny. V mnoha částech Evropy byly dlouho a často trestány smrtí činy jako kacířství (hlásání náboženské doktríny odlišné od schválené podoby křesťanské věrouky), svatokrádež (krádež nebo poškození církevního majetku) nebo rouhání (braní Božího jména nadarmo). Hrdelním zločinem bylo i to, když poddaný pytláčil, chytal ryby, kácel stromy nebo sbíral ovoce na pozemku patřícím králi nebo šlechtě, i když v těchto případech nebyl trest smrti vždy vykonán. Naproti tomu, jestliže jeden prostý člověk zavraždil druhého, nebylo to vždy považováno za hrdelní zločin; pachatel si často mohl své provinění odčinit prostě tím, že příbuzným oběti zaplatil stanovenou sumu.

Povaha a obsah delikventního chování byly v minulosti jiné než dnes a lišily se mezi jednotlivými kulturami, které určovaly, co trestné je a co trestné není.

2. KRIMINALITA – VYMEZENÍ

„*Kriminalita*“ – negativní, společensko-historicky podmíněný jev; souhrn jednání, jehož důsledkem je trestná činnost¹.

Co je to trestný čin stanovuje v současnosti platný trestní zákon č. 140/1961 Sb.², v němž je vymezeno, jaké podmínky musí jednání splňovat, aby bylo možno hovořit o trestném činu. Ve zvláštní části tohoto zákona jsou uvedeny všechny činy, které jsou v naší republice trestné, přičemž u každého je stanovena výše trestu. Jakým způsobem probíhá řízení proti pachatelům kriminality, určuje zákon o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141/1961 Sb.³.

Již z toho, že kriminalita je jev společenský, je patrné, že tato se vyskytuje v každé společnosti a v každé době a pravděpodobně se ji nikdy nepodaří vymýtit. Protože všichni žijeme ve společnosti, je přirozené, že se kriminalita dotýká nás všech. Ne každý člověk má jistě se zločinností přímou zkušenost, ale pokud ještě někdo nebyl pachatelem ani obětí, jistě se ho tento jev dotkl alespoň nepřímo – když si např. v novinách přečetl o spáchání nějakého zločinu nebo viděl zprávy v televizi.

Černé kroniky jsou jedny z nejsledovanějších rubrik v tisku a v televizních zpravodajstvích jsou také kriminální delikty takřka na denním pořádku. Pro novináře a reportéry přitom při honbě za senzacemi platí nepsané pravidlo: čím zvrhlejší, horší a morbidnější zločin byl spáchán, tím více necht' je všem na očích.

Není divu, že je-li násilí neustále na očích veřejnosti, se lidé, jak uvádějí některé průzkumy veřejného mínění, bojí. Cílem společnosti pochopitelně není, aby lidé žili v panickém strachu a hrůze, kdy se jim něco přihodí, avšak strach má do určité míry i kladný efekt, neboť lidé si na své věci, zdraví a životy dávají větší pozor a chovají se opatrněji, jestliže se o ně bojí. Tímto nechci zajisté pachatele kriminality vybízet k vyvíjení vyšší aktivity. Je pravděpodobné, že násilné trestné činy, jako např. znásilnění, nedonutí občany, aby dbali o svůj majetek a peníze si ukládali na bankovní konta.

¹ Hartl, P. *Psychologický slovník*. Praha: Česká typografie, 1994, s. 93.

² Motloch, J. *Úplné znění-Trestní předpisy, přestupky 2008*. Ostrava: Sagit, 2008.

³ Motloch, J. *Úplné znění-Trestní předpisy, přestupky 2008*. Ostrava: Sagit, 2008.

Budou-li však pravidelně seznamováni např. se skutečností, že v období vánoc nebo letních dovolených se mnohonásobně zvyšuje číňorodost kapesních zloděů na tržnicích, tramvajových zastávkách a v obchodních domech – je zase vyšší pravděpodobnost, že budou občané ze strachu na své věci opatrnější, čímž se sníží procento okradených.

Proto je velice důležité, aby veřejnost byla pružně informována a aby podávané informace nebyly zbytečně zveličovány nebo zkreslovány.

3. KONFORMITA, DEVIACE, SANKCE

3.1 KONFORMITA

Tak, jak se utvářely v průběhu dějin jednotlivé společnosti, tak se v těchto společnostech utvářela i společenská pravidla, normy a způsoby jejich vyžadování. Kdybychom při své činnosti nedodržovali pravidla, které definují určité způsoby chování v daném kontextu jako přiměřené a jiné jako nepřiměřené, nastal by naprostý zmatek. Normy, jimiž se naše chování řídí, propůjčují sociálnímu životu určitý řád a činí jej předvídatelným.

Ne každý člověk je ochoten se podřídit za všech okolností tomu, co je od něj ve společnosti očekáváno, ať je to z důvodu momentální situace (spěch = překročení rychlosti v dopravě, opilost = změny v chování), důvodů osobnostních (generální odmítání norem, snížená úroveň intelektu apod.) nebo důvodů kulturních, náboženských atp.

Nutno tedy říci, že všichni jsme nejen konformisty, ale zároveň i narušiteli daných pravidel a někdy i tvůrci nových. Nalezení pomyslné hranice, úrovně mezi chováním normálním – konformním⁴ a nenormálním – deviantním⁵ je mnohdy velice složitá otázka a nutno ji hodnotit z pohledu sociologie s ohledem na mnoho aspektů umístěných jak v prostoru, tak v čase daného jednání jedince, skupiny.

Jednotlivá pravidla, společenské normy jsou mnohdy s ohledem na kulturní tradice, zvyky jednotlivých kultur, ale i mezi různými subkulturami téže společnosti chápány v jiné podobě.

⁴ „KONFORMIZMUS“ – obecná tendence přizpůsobovat se názorům, postojům a způsobům chování převládajícím ve skupině či společnosti; též osobnostní rys. „KONFORMITA“ – obecná tendence přizpůsobovat své názory a jednání názorům a jednáním ostatních členů skupiny – jak uvádí Hartl, P. *Psychologický slovník*. Praha: Česká typografie, 1994, s. 91.

⁵ „DEVIACE“ – chování odlišující se od sociální normy nebo systému norem akceptovaných v dané společnosti velkým množstvím osob. Může se týkat chování jedince i skupiny (např. u exotické náboženské sekty nebo bezdomovců). Skupiny mohou potom vytvářet celé deviantní subkultury. Klasickým příkladem je kriminalita, ale bývá k ní zařazována i odlišnost jedinců od skupin příslušejícím k rasovým, politickým, sexuálníím nebo národnostním menšinám – jak uvádí Jandourek, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, s 36.

A to, co je chápáno u nás jako nežádoucí a zcela nepřijatelné, může být vnímáno např. v Holandsku ⁶ jako zcela normální a běžné; v Číně je běžná konzumace psů a koček – u nás jsou chráněny zákonem; na území Ameriky v oblastech obývaných Mormony je zcela běžné mnohoženství – u nás je to nepřijatelné. Je tedy zcela zřejmé, že co je někde považováno za konformní jednání, může být jinde hodnoceno jako jednání deviantní.

3.2 DEVIACE

Lidé si často myslí, že o tom, kdo je deviantní, není těžké rozhodnout. Přece ti jedinci, kteří nedodržují pravidla, jimiž se řídí většina z nás – zločinci, násilníci, narkomani, bezdomovci nebo tuláci apod. Ve skutečnosti to není tak jednoduché, jak by se mohlo zdát. Při posuzování této otázky musíme mít na paměti, že nikdo neporušuje všechna pravidla, ale nikdo také úplně všechna pravidla nedodržuje.

Jak už bylo výše uvedeno, je deviace chování odlišující se od sociální normy nebo systému norem akceptovaných v dané společnosti velkým množstvím osob. Může se týkat chování jedince i skupiny.

Deviace je velmi široký pojem – od drobných vědomých či nevědomých přestupků, atypického způsobu chování až po připravované nebo zkratové jednání. Toto lze ilustrovat několika případy:

- V poslední době se v naší společnosti rozmohlo chovat nějakého domácího mazlíčka, zejména psy. Na jedné straně jejich majitelé zahrnují své miláčky veškerou péčí a láskou, na straně druhé při zajišťování jejich primárních potřeb „venčení“ jsou mnozí bezohlední vůči svému okolí a zanechávají psí exkrementy na místech veřejných. Při řízení motorového vozidla se často stává, vytváří iluze, že překročení stanovených kilometrů o 10km/h není přestupkem.

⁶ Holandsko má liberální přístup k otázce užívání tzv. lehkých drog (kouření marihuany), které je možno volně zakoupit ve specializovaných obchodech (Coffee schop).

- U řidiče nečekaných 2,33 promile alkoholu v dechu naměřili v sobotu večer policisté muži, který seděl za volantem autobusu v Jaroměři. Autobus zastavili strážníci, když se vůz motal v ulicích a při couvání vrazil do zaparkovaného vozu. Osmadvacetiletý řidič si toho ani nevšiml. V autobuse v té chvíli nebyli cestující ⁷.
- Příklad stříelby v ostravské Stodolní ulici z posledního červencového pátku již severomoravští kriminalisté vyšetřili. V cele předběžného zadržení skončil pětadvacetiletý podnikatel, kterého policie podezírá nejen z toho, že ve Stodolní ulici střílel na třiatřicetiletého muže, ale také z dalších zločinů, mimo jiné, násilného převzetí jedné z ostravských restaurací ⁸.
- Karlovarští kriminalisté zatkli v noci na čtvrtek 17letého mladíka, kterého podezřívají z vraždy třiačtyřicetiletého muže upoutaného na invalidní vozík. Vrah muže nejprve surově zbil a poté bezvládné tělo shodil do řeky Teplé v Karlových Varech ⁹.
- Kriminalisté z Inspekce ministra vnitra zadrželi ve středu ráno čtyři policisty z místního oddělení v pražských Bohnicích. Tři z nich jsou podezřelí z toho, že udělovali pokuty bez vydávání bloků. Právu to potvrdila mluvčí resortu vnitra Hana Malá s tím, že první dva muži zákona už si vyslechli obvinění ¹⁰.

⁷ <http://azpravy.atlas.cz/domov/krimi/8/2008>.

⁸ <http://azpravy.atlas.cz/domov/krimi/8/2008>.

⁹ <http://azpravy.atlas.cz/domov/krimi/8/2008>.

¹⁰ <http://azpravy.atlas.cz/domov/krimi/8/2008>.

3.3 SANKCE

Deviantní chování tedy znamená porušování norem. Každá společnost si utváří různé formy těchto norem – od nejnižších společenských pravidel až po nejvyšší zákonné normy. Všechny společenské normy jsou provázeny sankcemi ¹¹, které mají podpořit konformní chování a chránit před nekonformním jednáním. Rozlišujeme sankce:

Formální – tam, kde existuje pevně stanovená skupina lidí nebo organizace, jejichž úkolem je zajistit dodržování norem:

- negativní = policie, soudy, vězení atp.,
- pozitivní = udělení vyznamenání, diplomů, setkání s významnou osobností atp.

Neformální – méně organizované a spontánnější reakce na nekonformní jednání (formy neformálních sankcí se vyskytují ve všech oblastech společenského života):

- pozitivní = slovní ocenění, úsměv nebo poplácání po zádech,
- negativní = verbální narážka nebo kritika, vyhýbání se někomu atp.

Snaha získat uznání rodiny, přátel a kolegů nebo vyhnout se zesměšnění, hanbě či odmítavému postoji okolí často ovlivňuje chování lidí více než formální odměny či tresty.

¹¹ „SANKCE“ – reakce společnosti na chování, která toto chování odměňuje (je-li v souladu s normou), nebo trestá (je-li v rozporu s normou). „K dispozici jsou sankce od pokárání až po trest smrti“ – jak uvádí Jandourek, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 184.

4. OBECNÉ TEORIE DELIKVENCE

Povaha a obsah deviantního chování byly v minulosti jiné než dnes a lišily se i mezi jednotlivými kulturami. Jejich příčiny se pokouší objasnit mnoho různých teorií kriminality.

4.1 BIOLOGICKÉ TEORIE ZLOČINU A DEVIACE

Biologické determinanty delikventního chování byly již v minulém století předmětem studií odborníků zaměřených na delikvenci.

Italský kriminolog Cesare Lombroso dospěl v 70. letech 19. století k názoru, že někteří lidé se rodí s kriminálními sklony, což označoval za regresi k primitivnějšímu typu lidské bytosti. Jako vězeňský lékař v Turinu vyšetřoval Lombroso asi 200 vězňů. Po popravě známého zločince Vilelly, studoval jeho lebku a objevil „median occipital fossa“, neobvyklý kostní výrůstek, který označil za zdroj Vilellových zločinných sklonů. Byl přesvědčen, že „kriminální typy“ lze identifikovat podle „degenerativních znaků“ příznačných pro „rodilé“ zločince (např. podle tvaru lebky, ušních boltců – teorie „odstávajících uší“). Takto definované znaky byly jako rozlišující kritérium mezi delikventními a nedelikventními osobami v kontrolních studiích provedených začátkem 20. století zavrženy ¹².

Podobnou – dnes opuštěnou – teorií byla Kretchmerova typologie ¹³ ze začátku našeho století přiřazující jisté druhy delikvence čtyřem somatotypům, čili typům tělesné stavby (byl to typ pyknický, leptosomní, atletický a smíšený nebo-li dysplastický).

Jak uvádí Giddens ¹⁴ – „Ve 40. letech 20. století“ William A. Sheldon rozlišil tři hlavní typy lidské fyziognomie a jeden z nich prohlásil za přímo spojený s delikvencí. *Svalnatí, atletičtí jedinci (mezoformní typy) jsou podle něj náchylnější ke zločinnému jednání než lidé hubení (ektomorfni) nebo tělnatější (endomorfni).*

¹² Kuchta, J. *Kriminologie I. část*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993.

¹³ Matoušek, O. – Kroftová, A. *Mládež a delikvence – možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. I. a II. vydání Praha: Portál, 1998, 2003.

¹⁴ Giddens, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999.

Oblíbenou metodou, jak demonstrovat pravděpodobný vliv dědičnosti na kriminální sklony, bylo systematické studium rodokmenů. Richard Dugdale zkoumal americkou rodinu Dukesů, mezi jejímiž 1200 členy našel 140 zločinců, výsledky pak srovnal s potomky Jonathana Edwardse, známého kazatele Ameriky, v jehož rodokmenu nebyl žádný zločinec. Srovnání mělo svědčit o rozdílném sklonu ke zločinnosti.

Někteří badatelé se pokusili najít souvislosti mezi kriminálními sklony a určitými chromozomy ve výbavě jedince. Objevilo se tvrzení, že mezi delikventy, zvláště pak pachateli násilných trestných činů, jsou nadprůměrně zastoupeni muži s nadbytečným chromozomem Y. Další výzkumy však tuto teorii nepotvrdily.

Jak uvádí Matoušek ¹⁵ „*Delikvence je chování. Chování je podmíněno velice komplexně. Dědičnost je jedním z mnoha faktorů, které mají na něj vliv. Genetická dispozice může být odpovědná např. za sníženou sebekontrolu či za hyperaktivitu. Tyto vlohy však samy o sobě nevedou k vytvoření delikventní party, která vyloupí obchod. Genetická vloha jen zvyšuje pravděpodobnost, že na chování budou mít vliv další činitelé, bez nichž by se delikventní jednání neuskutečnilo. Genetická vloha snižuje, respektive zvyšuje práh pro působení vlivů prostředí*“.

¹⁵ Matoušek, O. – Kroftová, A. *Mládež a delikvence – možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. I. a II. vydání Praha: Portál, 1998, 2003, s 23.

4.2 PSYCHOLOGICKÉ TEORIE ZLOČINU A DEVIACE

Psychologické teorie kriminality vycházejí z myšlenek Sigmunda Freuda. Podle Freuda má náš smysl pro morálku do značné míry původ v sebeomezeních, která si malé děti vštěpují v oidipovské fázi vývoje. Vzhledem k povaze svého vztahu k rodičům si některé děti tato omezení nikdy nevytvoří, takže jim základní smysl pro morálku chybí. Tito psychopati jsou považováni za uzavřené, bezcitné jedince, kteří mají potěšení ze samoučelného násilí. Jedinci s psychopatickými sklony se skutečně občas dopouštějí násilných činů, ale v celém pojetí psychopatie zůstává velmi problematická a není vůbec jasné, zda psychopatické rysy predisponují ke zločinu. Malá menšina zločinců sice může mít rysy osobnosti odlišné od ostatní populace, ale je velmi nepravděpodobné, že by to platilo pro většinu z nich. Existuje mnoho různých trestných činů a nelze předpokládat, že by všichni jejich pachatelé sdíleli určité psychologické rysy ¹⁶.

4.3 SOCIOLOGICKÉ TEORIE ZLOČINU A DEVIACE

Studium odchýlného chování, které nazýváme sociálně deviantní, je jedním z nejzajímavějších úkolů sociologie. Každý uspokojivý výklad povahy zločinu musí mít sociologickou povahu, protože o tom, co bude považováno za zločin, rozhodují společenské instituce. Jedním z nejvýznamnějších aspektů sociologického pojetí zločinu je důraz na souvislosti mezi konformitou a deviací v různých sociálních kontextech.

DIFERENCOVANÁ ASOCIACE

Základní myšlenka diferencované asociace – Erwin H. Sutherland ¹⁷ - je velice prostá. Ve společnosti, která obsahuje mnoho různých subkultur, povzbuzují některá sociální prostředí sklon k nelegálním činnostem, zatímco jiná ne. Jedinci se stávají delikventy nebo zločinci v důsledku toho, že se sdružují s jinými lidmi, kteří jsou nositeli kriminálních norem.

¹⁶ Giddens, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999.

¹⁷ „Erwin H. Sutherland, americký sociolog, patřil k zastáncům tzv. chicagské školy“ – jak uvádí Gidens, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, s. 188.

Kriminální činnost je považována za něco, co si lidé osvojují velmi podobným způsobem jako činnosti zákonné a co obvykle směřuje k naplnění jejich potřeb a hodnot. Kriminální jednání je z valné části naučené v primárních skupinách, zvláště pak ve skupinách vrstevníků. Zloději se snaží přijít k penězům právě tak, jako lidé pracující v početných zaměstnáních, ale volí si k tomu nelegální prostředky.

ANOMIE JAKO PŘÍČINA ZLOČINU

Anomie¹⁸ vzniká tam, kde chybějí jasné normy, jimiž by se chování v určité oblasti společenského života řídilo. Za takových okolností se lidé podle Durkheima¹⁹ cítí dezorientovaní a nejistí.

Merton²⁰ svou teorii deviace opírá o Durkheimův pojem anomie. V Mertonově pojetí se termínem anomie rozumí napětí, kterému je chování jedince vystaveno v důsledku konfliktu mezi akceptovanými normami a sociální realitou. Kriminalitu chápe jako výraz tlaku, který kulturní a sociální struktura k deviantnímu jednání vyvíjí.

Deviantní jednání je výsledkem rozporu mezi kulturně danými motivacemi a různě, podle sociálních vrstev, rozdělením možnosti tyto uskutečňovat. Merton rozdělil pět možných reakcí na konflikt mezi hodnotami, které společnost hlásá a omezenými prostředky k jejich dosažení²¹:

- Konformisté – přijímají jak všeobecné hodnoty uznané společností, tak konvenční způsoby k jejich dosažení (většina populace),

¹⁸ Hartl, P. *Psychologický slovník*. Praha: Česká typografie, 1994.

¹⁹ „Emile Durkheim“ (nar. 1859 – 1917) francouzský myslitel, zkoumal sociální fakta, nejslavnější jeho publikace se zabývala analýzou příčin sebevražd, *Le Suicide* (1897) – jak uvádí Keller, J. *Úvod do sociologie*. Praha: Slon, 1997, s. 176.

²⁰ „Robert King Merton“ (nar. 1910), americký sociolog, jeho hlavní dílo *Social Theory and Social Structure* (1949) – jak uvádí Keller, J. *Úvod do sociologie*. Praha: Slon, 1997, s. 93.

²¹ Giddens, A. *Sociologie*, Praha: Argo, 1999.

- Novátoři – nadále přijímají hodnoty uznané společností, ale usilují o ně nelegitimními nebo protiprávními způsoby (zločinci, snažící se nelegálně zbohatnout),
- Ritualisté – podřizují se společensky akceptovaným normám, přestože už ztratili ze zřetele hodnoty, jež původně jejich činnost stimulovaly (usilovně se věnují nudné práci, bez šance se prosadit),
- Odpadlíci – úplně se rozešli se soutěživým přístupem, čímž odmítli jak převažující hodnoty, tak všeobecně přijímané cesty k jejich dosažení (členové svépomocné komunity),
- Rebelové – odmítají existující hodnoty a normy, aktivně se je snaží nahradit jinými a změnit strukturu sociálního systému (příslušníci radikálních hnutí).

ANOMIE A ASOCIACE

Richard A. Cloward a Lloyd E. Ohlin propojili Mertonovy definice se Sutherlandovou představou diferenciací asociace. Cloward a Ohlin sledovali party (gangy) mladistvých delikventů a tvrdili, že takové party vznikají v subkulturních komunitách, jejichž členové mají jen malé šance dosáhnout úspěchu legitimním způsobem – například v prostředí znevýhodněných etnických skupin. Jejich členové do jisté míry uznávají většinový názor, že je správné usilovat o hmotný prospěch, ale přitom tato hodnotová měřítko vnímají prizmatem své vlastní subkultury. Ve čtvrtích, kde existují zavedené kriminální struktury, vedou delikventní party jedince od drobných krádeží k celoživotní zločinecké kariéře.

ETIKETIZAČNÍ TEORIE (TEORIE NÁLEPKOVÁ)

Etiketizační teorie (labelling Tudory) nevnímá deviaci jako soubor charakteristických rysů jednotlivců či skupin, ale jako proces interakce mezi deviantní a nedevariantní částí populace. Podle této teorie musíme pochopit, proč někteří lidé dostávají etiketu deviantů, chceme-li pochopit podstatu deviace jako takové. Nositelem etiket jsou ti, kdo představují sílu zákona a pořádku, anebo jsou schopni jiným vnutit svá měřítko konvenční mravnosti.

Jak uvádí Giddens ²² „*Jakmile je dospívající ocejchován jako delikvent, zůstává mu stigma kriminálního; učitelé i potencionální zaměstnavatelé jej budou obvykle považovat za nedůvěryhodného (a také s ním podle toho jednají). Následkem toho se posléze uchyluje k dalšímu kriminálnímu jednání, čímž se propast mezi ním a sociálními konvencemi dále zvětšuje. Erwin Lenner (1972) nazývá první prohřešek **primární deviací. Sekundární deviace** nastává tehdy, když jedinec přijme etiku, kterou dostal, a začne sám sebe vnímat jako deviantního“.*

Význam etiketizační teorie spočívá v tom, že vychází z představy, podle které žádné jednání není kriminální samo o sobě. Co je kriminální, to definují nositelé moci prostřednictvím zákonů a tím, jak je interpretuje policie, soudy a výchovná zařízení a věznice.

RACIONÁLNÍ VOLBA A SITUAČNÍ VÝKLAD

Podle tohoto pojetí nejsou lidé ke kriminální činnosti přinuceni, ale aktivně se pro ni rozhodují, nebo se prostě domnívají, že riziko za to stojí. Výzkumy ukazují, že k mnoha trestným činům – zvláště těm méně závažným, jako jsou běžné krádeže nebo vloupání – dochází na základě „situačního“ rozhodnutí. Lidmi se „zločineckou mentalitou“ jsou ti, kterým je líto zahodit šanci, pokud se naskytne. Jak uvádí Giddens „*Někdo vidí prázdný dům, zkusí zadní dveře a zjistí, že se dají snadno otevřít“* ²³.

„Situační“ povaha četných majtkových deliktů svědčí o tom, jak mnoho mívá kriminální činnost společného s běžným rozhodováním nedevariantní povahy. Je-li jedinec ochoten uvažovat o účasti na kriminální činnosti, uplatňuje se při kriminální činnosti docela normální proces rozhodování. Rozhodnutí vzít v obchodě něco bez placení, když se nikdo nedívá, není příliš od rozhodnutí koupit určitý výrobek, který nám padl do oka.

Každá z výše uvedených teorií deviantního chování – zločinu přispívá k pochopení určitých aspektů nebo určitých typů zločinu.

²² Giddens, A. *Sociologie*, Praha: Argo, 1999, s. 190.

²³ Giddens, A. *Sociologie*, Praha: Argo, 1999, s. 193.

Zločin jako takový je jen jednou z dílčích kategorií deviantního chování, zahrnuje tak různé formy činností – od drobných krádeží až po několikanásobnou vraždu a lze jen stěží přijmout jedinou teorii, která by vysvětlovala všechny jeho podoby.

Jak uvádí Giddens „*Přínos sociologických teorií je v tom, že zdůrazňují, že kriminální a spořádané jednání na sebe plynule navazují. Dále se shodují na tom, že na kontextu výrazně závisí i výskyt kriminální činnosti. Proces sociálního učení a místo jedince ve společnosti totiž zásadním způsobem ovlivňují to, zda se někdo dopustí zločinu anebo bude za zločince označován*“²⁴.

²⁴ Giddens, A. *Sociologie*, Praha: Argo, 1999, s. 194.

5. CO CHÁPEME POD POJMEM MLÁDEŽ?

Ve kterém věku se děti stávají dospělými a je vůbec použití chronologického stáří užitečné pro odlišení mládeže od dalších věkových skupin ve společnosti? Nedávný výzkum navrhl, aby se přechod od dětství do dospělosti prodloužil. Možná by bylo vhodné, aby ti, kterým je méně než 25, byli zařazeni pod prahem dospělosti (Graham a Bowling, 1995; Chisholm a Hurreiman, 1995).

Současně ale platí, že děti dosahují puberty ve stále mladším věku. Období přechodu od dětství do dospělosti se tudíž prodlouží v obou směrech.

5.1 OBDOBÍ PUBESCENCE

Tato vývojová etapa se označuje jako první fáze dospívání a lze odvodit, že pubescencí se zpravidla označuje období života jedince mezi dětstvím a adolescencí. V našich podmínkách se jedná o období od 11 do 15 let.

Fáze prepuberity: Probíhá zpravidla u dívek od 11 do 13 let a u chlapců od 12 do 14 let. Začíná prvními známkami pohlavního dospívání a urychlením tělesného růstu. U dívek končí nástupem menarché, u chlapců prvním výronem semene (polucí).

Fáze vlastní puberty: Nastupuje po uplynutí prepuberity a trvá do dosažení reprodukční schopnosti. Zpočátku je ovulační cyklus u dívek nepravidelný a schopnost oplodnění se dostavuje během jednoho roku až dvou let. Reprodukční schopnosti chlapci dosahují také o něco později. Vlastní puberta probíhá ve věku od 13 do 15 let²⁵.

Celkově se jedná o nejbouřlivější období ve vývoji jedince. Toto období je charakteristické jednak biologickými, jednak psychickými změnami. Mezi biologické patří biologické zrání (proměny hlasu – mutace, zvýraznění sekundárních pohlavních znaků a s ním související příslušné pohlaví, specifické formování postavy, kožní projevy, změny ochlupení apod.). Mezi psychické změny patří formování samostatné individuality, sklon k reflexi, kritický pohled na systém hodnot dospělých, kolísání nálad, citové krize, plachost v navazování kontaktů a celá řada dalších. Pro pubescenta je typická snaha vymanit se ze závislosti na autoritách (konflikty s rodiči, učiteli), vyzdorovat si větší samostatnost myšlenkovou i sociální.

²⁵ Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995.

V tomto období bývá přátelství považováno za vyšší vývojový stupeň sociálního kontaktu. Obnáší v sobě prvky vzájemnosti, důvěrnosti a intimity. Ověřování sociálních způsobilostí, které potvrzují jistotu v akceptaci s vrstevníky, pokračuje v osvojování sexuální role. První lásky mívají většinou platonickou povahu. Pro potřebu orientace ve světě narůstá sexuální zájem a aktivity především se zvidavostí, jíž mají pubescenti dostatek.

Významné jsou skupinové vztahy. Zpočátku se vytvářejí menší skupinky (party), tak kolem šesti členů většinou stejného pohlaví. Jejich náplní je vše možné, od sportovních, přes zájmové až po predelikventní aktivity. Protože tyto vrstevnické skupiny mají pro jedince obrovský význam, hodně záleží na tom, v jaké partě se kdo octne²⁶.

5.2 OBDOBÍ ADOLESCENCE

Je věkové dospívání, které následuje po „pubescenci“ a přechází do rané dospělosti, charakterizované konsolidováním duševního života (proti krizím a labilitě puberty), krystalizací postojů a názorů, zejména psychickým zráním rozumovým. Dochází k rozvinutí sebevědomí, sebejistoty, samostatnosti a „jáství“ a integraci osobnosti. V tomto období dosahuje jedinec téměř vrcholu rozumových schopností, úroveň inteligence tohoto období překračuje v dalším životě jen výjimečně²⁷. Druhá fáze dospívání probíhá v časovém období od 15 do 20 až 22 let. U dívek nastupuje i končí dříve.

Období adolescence přináší na svém konci mladému člověku dosažení plné reprodukční schopnosti, včetně ukončení jeho tělesného růstu. Vstup do fáze adolescence je biologicky vymezen pohlavním dozráváním, dokončením tělesné proměny. Dosažen je také další biologický mezník, kterým je u rozhodující části mládeže zahájení sexuálního života. Tato zmíněná složka dospívání má ovšem v tomto období velký význam a promítá se do všech ostatních sfér vývoje (do emočního, sociálního aj.).

²⁶ Nevřala, J. *Psychologické problémy dospívání*. Ostrava: OU, 1993.

²⁷ Geist, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992, s. 16.

V oblasti sociálního vývoje dochází po formální stránce k dovršení dospělosti, adolescent se stává po dovršení 18 let odpovědným za své činy, ale zároveň získává určitou svobodu ve svém rozhodování. Vývoj v této oblasti je nesen diametrálním rozporem mezi faktickým biologickým dozráním jedince a jeho sociální nezralostí (ve smyslu zaujetí plnohodnotné sociální role občana). Tento rozpor je průběžně řešen a při jeho zdárném vyřešení dojde konečně i k zaujetí občanské role. Z uvedeného napětí však vyplývá mnoho konfliktů. Intelektuálně se cítí (oprávněně) rovnocenný dospělým, přesto musí neustále poslouchat jejich názory. Cítí se být příslušníkem určité generace, generace nastupující, která je omezována generací vládnoucí (rodičovsko-učitelskou). V optimálním případě dochází k postupnému řešení těchto problémů a s rostoucí svobodou a možností ovlivňovat vlastní život je spojen nárůst jeho odpovědnosti. V opačném případě u něj dochází k různým formám vzpoury nejen vůči rodičům, ale i vůči společnosti jako celku. (Objevují se negativní sociální jevy, kriminalita, drogy, extremismus všeho druhu). V adolescenci se tedy projevují dva vzájemně se doplňující a ovlivňující se procesy:

- Jedny jsou vázány na postupující individuaci – uvědomění, restrukturuaci a upevnění nové osobité struktury cílů, postojů, hodnot a projevů,
- druhé se vztahují spíše k problematice socializace a kultivace – včleňování do užších i širších společenských vztahů.

Důležitou roli přitom hrají zkušenosti, jichž adolescenti nabývají z okolního světa. Nároky, kladené na adolescenty, se v konečné fázi vyrovnávají nárokům, které jsou kladeny na dospělé, např. cílevědomost, vyšší zodpovědnost, výkony a mravní odpovědnost.

V tomto vývojovém období se zejména utvářejí a vyvíjí vztahy k rodině (primární rodině), vztahy k autoritám (vzorům), vztahy k vrstevníkům, vztahy partnerské a sexuální.

6. KONSTITUČNÍ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ KRIMINALITU MLÁDEŽE

Příčiny dětské kriminality a kriminality mladistvých hledají specialisté mnoho let. Shodují se na tom, že příčin je mnoho a v jednotlivých případech je nelze stanovit zcela přesně. Proto, abychom mohli účinně a efektivně přistupovat k řešení problému u mladých lidí, je nutno se zamyslet nad možnými faktory a vlivy, které mohou zapříčinit delikventní nebo kriminální jednání mládeže.

6.1 VLIVY DĚDIČNOSTI

Poslední výzkumy dokazují i určitý podíl dědičnosti, neboť řada mladých delikventů má delikventní rodiče. *Studie dvojčat* porovnávají výskyt určitých společných znaků skupin jednovaječných a dvojvaječných dvojčat. Jednovaječná dvojčata mají největší shodu v genetické výbavě, jakou mohou dva jedinci mít. Dvojvaječná dvojčata jsou si geneticky podobná ve stejné míře jako sourozenci, kteří se narodili jedné matce a jednomu otci v různou dobu. Studií kriminality dvojčat bylo od roku 1929 provedeno více než devět. Novější studie dvojčat jsou opřeny o velké populační vzorky, nebo o vzorky menší, ale pak rozlišují stupeň kriminálního chování. Nejznámější jsou dánské práce Christiansenovy a norské práce Dalgaard a Kringlena (zahrnují dvojčata určitých ročníků nebo z určitého desetiletí). Výsledky těchto studií ukázaly, že:

- Shoda v kriminálním chování je mezi jednovaječnými dvojčaty zhruba dvakrát až třikrát častější než u dvojčat dvojvaječných,
- čím jemnější je rozlišení stupně závažnosti kriminality, tím menší je rozdíl mezi jednovaječnými a dvojvaječnými dvojčaty,
- čím podobněji byla dvojčata vychována, tím menší je rozdíl mezi jednovaječnými a dvojvaječnými v kriminálním chování,
- jednovaječná dvojčata jsou všeobecně častěji zavírána do vězení než dvojvaječná dvojčata a než lidé, kteří nejsou z dvojčat.

Zjišťuje-li Christiansen, že ze 7 172 dvojčat narozených v Dánsku se 35% jednovaječných dvojčat shoduje v kriminálním chování (u dvojevaječných dvojčat z tohoto vzorku činí shoda jen 13%), pak to znamená, že 65% jednovaječných dvojčat se v kriminálním chování neshoduje. *Z toho plyne, že vlivy prostředí mají při vzniku kriminálního chování o něco větší váhu než vlivy genetické zátěže*²⁸.

VÝSLEDKY ADOPČNÍCH STUDIÍ

Další klasickou metodou studia dědičnosti kriminálního chování jsou *adopční studie* = studie dětí, které byly po narození svěřeny do péče adoptivních rodičů.

Jedna dánská studie z let 1927 a 1947 (autoři B. Hutchings, W. F. Gabrielli a S. Mednick) prokázala, že kriminalitu chlapců lze předpovědět podle kriminality jejich biologických otců spíše než podle trestního rejstříku otců adoptivních. Výzkum potvrdil předpoklad, že dobré sociální zázemí snižuje míru pravděpodobnosti, že se dítě bude chovat v rozporu se zákonem, ve srovnání s dítětem, které pochází z rodiny se špatným sociálním postavením rodičů. Děti, které byly adoptovány chudými rodinami s nízkým společenským postavením, měly o 40% větší pravděpodobnost, že se budou chovat kriminálně než děti adoptované rodinami z druhého konce společensko-ekonomického žebříčku. *Lepší sociální podmínky během dětství tedy bez ohledu na dědičnost snižují kriminalitu adoptovaných dětí*²⁹.

²⁸ Matoušek, O. – Kroftová, A. *Mládež a delikvence – možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. I. a II. vydání Praha: Portál, 1998, 2003.

²⁹ Matoušek, O. – Kroftová, A. *Mládež a delikvence – možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. I. a II. vydání Praha: Portál, 1998, 2003.

6.2 SYNDROM HYPERAKTIVITY

Dalším vlivným faktorem je tzv. LDE – lehká dětská encefalopatie, nyní spíše užíván anglosaský titul MMD – minimální mozková dysfunkce. Nejnověji se však užívá označení souboru příznaků, jež ji doprovází jako *syndrom hyperaktivity – ADHD* ³⁰.

Postižené děti jsou mezi ostatními jedinci nepřehlédnutelné. Jsou neposedné, nevydrží dlouho u jedné činnosti, jsou impulzivní, neposlušné, rychle se unaví, zapomínají, riskují, nepředvídají následky svých reakcí, někdy rychle střídají nálady. Nedostatek koordinace a zábran je patrný nejen v pohybové aktivitě těchto dětí, ale i v řeči – děti bývají charakterizovány jako neposedné a neustále mluvící. Děti z této skupiny, necitlivé k utrpení, chladné a lhostejné se stanou delikventy mnohem pravděpodobněji než děti s takovými vlastnostmi, jakou jsou úzkostlivost a závislost na odměně. Jejich podíl v populaci je statisticky odhadován nejméně na 5%, některé prameny uvádějí 10 – 15% dětí. Syndrom postihuje chlapce až 3x častěji než dívky.

Děti postižené hyperaktivitou bývají častěji nemocné, mají mnohem více úrazů než děti zdravé, trpí funkčními poruchami čtení a psaní, poruchami řeči. Dochází u nich k nočním pomočováním, častěji mají neurotické poruchy a poruchy chování.

Tyto děti mívají v dospívání i v dospělosti větší potíže v adaptaci na společenské prostředí než ostatní děti. Syndrom hyperaktivity je spojován s takovými znaky chování adolescenta, jako jsou impulzivita, záchvaty vzteku a snížené sebehodnocení. Nezanedbatelná část z nich se později dostane na šikmou plochu. Podle posledních studií se v sestavách mladistvých přestupníků zákona, kteří vykonávají trest nebo jsou umístěni ve výchovné instituci, nachází 16 – 30% jedinců hyperaktivních ³¹.

³⁰ ADHD z anglického termínu Attention Defici Hyperaktivity Disorder.

³¹ Matoušek, O. – Kroftová, A. *Mládež a delikvence – možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. I. a II. vydání Praha: Portál, 1998, 2003.

6.3 OSOBNOSTNÍ DISPOZICE

Přihlížet k osobnosti člověka znamená vědět, jak se chová a jedná za určitých situací, jakým způsobem uspokojuje své potřeby, jaký má hodnotový systém a postoje. V posledních letech lze pozorovat široké diskuse nejen o smysluplnosti pojmu psychopatie, ale i o specifikaci projevů charakterizujících tuto osobnostní poruchu. Psychopatie je většinou podle psychologických škol pojmána jako trvalá, vrozená osobnostní dispozice, která člověka staví mimo normu. U mladistvých je ovšem nesnadné odlišit povahové změny vyvolané bouřlivěji probíhajícím dospíváním od stálých povahových rysů, případně od projevů procesuálního psychického onemocnění. Obhroublé chování mladistvého může být projevem, který po dosažení dospělosti zmizí, nebo může být projevem stálé osobnostní struktury. Jak uvádí Matoušek ³² „*Hlavním kritériem při diagnostikování psychopatie je stálá, od dětství se projevující nerovnováha ve skladbě osobnostních vlastností, takže některé jsou nápadně vyvinuté, případně nápadně chybí. Nositel této poruchy má kvůli ní opakované, stereotypní konflikty v sociálním prostředí; okolím je považován přinejmenším za podivína*“.

Lze shrnout, že základním rysem typické asociální osobnostní poruchy je určitá historie kontinuálního a chronologického asociálního chování, jímž je omezováno sociální okolí. Vzorce tohoto chování přetrvávají do dospělosti, přičemž jeho projevy se objevily již před patnáctým rokem života. Lhaní, krádeže, záškoláctví a odpor vůči autoritě jsou typické znaky pro období raného dětství. Pro adolescenci je charakteristické neobvykle časně nebo agresivní sexuální chování, excesivní pití a zneužívání drog. V dospělosti tyto formy chování pokračují s prohloubením neschopnosti udržet konzistentní profesní výkon, žít jako odpovědný rodič, akceptovat sociální normy ³³.

³² Matoušek, O. – Kroftová, A. *Mládež a delikvence – možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. I. a II. vydání Praha: Portál, 1998, 2003, s. 31.

³³ Němec, J. *Psychopatie a kriminalita (Život ze dne na den)*. Praha: Centurion, 1993.

7. INSTITUCIONÁLNÍ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ KRIMINALITU MLÁDEŽE

Naše společnost vynakládá značné prostředky a úsilí na výchovu dětí, mládeže, mladé generace. Výchova a formování společenských postojů mládeže, jejího správného politického a angažovaného přístupu k budování společnosti je nesnadnou a významnou povinností nejen rodičů, ale i vychovatelů, učitelů a všech lidí, kteří mladou generaci obklopují.

7.1 RODINA

Prakticky všechny hypotézy, formulované ve 20. století a vysvětlující kriminalitu mladistvých, zahrnují rodinu jako vlivného nebo rozhodujícího činitele. Klasický portrét delikventovy rodiny se však v posledních desetiletích mění. Výzkumy ukazují, že zanedbávání, případně týrání dětí v rodinách dramaticky zvyšuje pravděpodobnost, že se dostanou do konfliktu se zákonem. Narůstající násilná trestná činnost mladých lidí v civilizovaných evropských zemích i v USA je dávana do souvislosti se špatně fungujícími rodinami.

Jako vlivný činitel se ukazuje neúplná rodina. Děti narozené mimo manželství mají větší perspektivu stát se rizikovými občany než děti narozené manželům. Také děti narozené velmi mladým matkám mají stejnou perspektivu. Děti z rozvedených rodin (nezávisle na ekonomické úrovni rodičů) mají později vážné psychické a sociální problémy. Některé studie poukazují na neblahý vliv kolektivní péče o děti nejtělejšího věku. Moderní feminismus, který obhajuje ženská práva, se staví proti tradiční rodině a vede k deprivaci dětí v důsledku nedostatku kvalitní rodičovské péče.

Rostoucí kriminalita mládeže je mnohdy spojována i s úpadkem tradičního modelu rodiny a s převládajícím zaměřením společnosti na individuální spokojenost, s orientací na vysoký osobní životní standard. Jazykové mutace ženských časopisů, vydávaných po celém světě, učí ženy vypjatému egoismu, manipulaci a ztrátě zájmu o rodinu, tržnímu uvažování i v netržních sférách. Stát zpravidla nijak ekonomicky nepodporuje rodinné rozpočty a tak jsou děti považovány za ekonomicky nenávratnou investici s dlouhodobým finančním zatížením rodiny.

Podle německého tisku i nedostatečně vzdělaný člověk s ekonomickým uvažováním si může spočítat, že výchova dítěte ho bude stát tolik jako deset osobních automobilů Mercedes.

Pro odborníky je překvapením současný trend nárůstu kriminality u mladistvých, kteří žijí v úplných, stabilních rodinách. Je to vysvětlováno jednak skrytou patologií rodiny, kterou nedokáže odhalit sociologické šetření, případně tím, že vliv rodiny na děti v dospívání trvale klesá a je nahrazován vlivem médií, institucí, partami. Jako fenomén, vstupující do vývoje jednotlivce, je označována prázdnota volného času, vyplňovaná nekorektními zábavami. Současně působí také superdeprivace, a to jako důsledek dlouhodobého nenaplňování elementárních psychických potřeb mladého člověka, jehož rodina je vůči němu příliš benevolentní, nebo naopak přehnaně kritická. Děti jsou často proti své vůli zaplétány do rodičovských konfliktů, kde hrají roli jakýchsi rukojmí. Pokud jim chybí základní vztahové jistoty, pak zároveň chybí i láskyplné porozumění a přiměřené vytýčení hranic zodpovědnosti.

7.2 ŠKOLA

System vzdělávání a naše úspěšnost, neformální postavení v něm. Do tohoto systému nás opět uvádí rodina, ale náš úspěch a začlenění do něho ve značné míře závisí na nás samotných. Vztahy, které se vytvářejí v tomto systému, zejména od pubescence až po dospělost, v trvání 9 až 12 i více let, jsou velice významné a přetrvávají značnou část života.

Ti, kteří koncipují vzdělávací systémy a vzdělávací politiku vyspělých zemí světa, si dobře uvědomují, že svět se kvantitativně mění, a tím se mění i nároky na vzdělavatele. V kontextu stále větší globalizace světa, nástupu moderních komunikačních a počítačových technologií se mění i nároky na vzdělávací systémy a na funkci školy jako takové. Očekává se výchova světoobčanů, kteří budou mít dostatek smyslu pro lidi pocházející z jiných kultur nebo je budou schopni alespoň tolerovat, ale zároveň budou schopni konkurovat novým podmínkám na trhu práce.

Kriminalita mládeže je jev i v bohatých západních společnostech stále spojený s nezaměstnaností, s nemajetností, s nedostatečným vzděláním, často i s nedokončeným základním vzděláním, s nízkou motivací k práci. Všechny tyto faktory jsou vzájemně propojené. V současné době postihuje nezaměstnanost nejvíce mladé lidi a z nich nejvíce ty, kteří mají nejnižší vzdělání.

ŠKOLNÍ PROSTŘEDÍ

Tím, že se z dítěte stává žák, dochází v jeho životě k novým změnám. Musí se přizpůsobovat novému životnímu režimu (ranní vstávání, vyučovací hodiny, přestávky, školní řád apod.), stává se jedním z mnoha žáků a tak je k němu i přistupováno, musí se podrobovat novým autoritám (učitelé, pracovníci školních družin apod.). Všechny tyto změny mohou mít na žáky a jejich postoje značný vliv a mohou se projevit v jejich negativních postojích a chování. Tyto projevy se mohou vyskytnout zejména u dětí, které dosud nenavštěvovaly žádná předškolní zařízení a byly úzce vázány na rodinu.

V rámci jednotlivých školních kolektivů (tříd) si děti postupem času začínají utvářet vlastní „subkulturu“ vyznačující se svým jazykem, způsobem oblékání, rituály a zvyklostmi. Dále může docházet k dalšímu dělení tříd na různé podskupiny, dívky a chlapce, děti se společnými zájmy, děti s různým sociálním zázemím apod. Při nedostatečném angažování pedagogů v této oblasti od samého počátku školní docházky mohou být tyto podskupiny prvním zárodkem asociálních skupin (part).

Role učitele v této oblasti sehrává nemalou úlohu v postojích dětí k sobě navzájem. Učitelův nezájem či agresivita mohou být živnou půdou pro šikanování nebo agresivní jednání dětí.

Další důležitou oblastí, která může sehrát preventivní úlohu ve vývoji směrem ke kriminalitě, je reakce školy na zjištěné asociální chování jednoho či více dětí. Způsob vyšetřování, udílení sankcí jsou pro všechny děti významnou zprávou o tom, jak škola dbá důstojnosti jednotlivce, která pravidla hry opravdu platí a která jsou jen deklarována, do jaké míry jsou dodržována, zda se všem vyměřují stejně. Přehlížení přestupků, nejasná pravidla, týkající se žádoucího chování dětí, degradace a deptání žáků v procesu jejich trestání, nemožnost odčinit přestupek, neobjektivní rozhodování, to vše může ovlivnit pohled dětí na dané normy chování a způsob jejich dodržování ³⁴.

Vzdělání se v současném celosvětovém kontextu stává otázkou „celoživotního vzdělávání“, přesto je nutno mít na paměti, že kvalitně fungující institut školy (zejména první a druhý stupeň) v úzké spolupráci s rodiči, mohou ve značné míře postihnout a eliminovat možné projevy deviantního (kriminálního) jednání dětí a mládeže.

³⁴ Matoušek, O. – Kroftová, A. *Mládež a delikvence – možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. I. a II. vydání Praha: Portál, 1998, 2003.

8. DOSPÍVÁNÍ A VZTAHOVÉ SÍTĚ

Teorii delikvence je spousta, s určitým nadhledem je můžeme rozdělit na ty, které situují rozhodující determinanty do systému rodiny, včetně hereditárních³⁵ faktorů a na ty, které hledají rozhodující faktory ve sféře enviromentálních³⁶ vlivů, zejména sociálních. Jak uvádí Matoušek³⁷: *V odborné veřejnosti zabývající se rizikovou mládeží je populární představa inspirovaná dílem psychoanalytika Erika Eriksona, že dospívající si svou **osobní identitu** musí během dospívání vytvořit v průběhu dramatických střetů s rodiči, případně s jinými představiteli „světa dospělých“. Hlavním prostředkem tohoto hledání vlastního já má být vrstevnická skupina, jež se na prahu dospělosti stane nejvýznačnější **referenční skupinou**, zastíňující svým vlivem všechny ostatní skupiny, včetně původní rodiny.*

Kromě biologických procesů v průběhu dospívání, které u mladého člověka probíhají, je nutno brát v úvahu i vlivy vrstevnických skupin, které v průběhu dospívání působí a vyskytují se na všech společenských úrovních. Děti a mládež tráví stále více času ve formálních skupinách v kolektivních zařízeních (v zájmových kroužcích, ve škole), ale i v neformálních skupinách v místě svého bydliště. Díky tomu se dostávají dříve a na delší dobu do intenzivní interakce s vrstevníky. Tyto skupiny s ohledem na počet členů jsou mnohem větší než rodina a výchovné vlivy učitelů, vychovatelů jsou zde mnohem menší než v rodině.

³⁵ „Dědičný“ – jak uvádí Hartl, P. *Psychologický slovník*. Praha: Česká typografie, 1994, s. 61.

³⁶ „Zkoumání vlivu vnějšího prostředí, kulturní i sociální prostředí na život“ – jak uvádí Hartl, P. *Psychologický slovník*. Praha: Česká typografie, 1994, s. 46.

³⁷ Matoušek, O. – Kroftová, A. *Mládež a delikvence – možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. I. vydání Praha: Portál, 1998, s. 83.

8.1 VRSTEVNICKÉ SPUPINY MLÁDEŽE

Značnou část života trávíme společně s jinými lidmi a sociální příslušnost nás provází po celý život. Jednou z potřeb, kterou mladí lidé nejvíce upřednostňují, je být uznávaným, případně dokonce obdivovaným členem určité společnosti. Ve většině případů je takovouto společností skupina jejich vrstevníků, jež má někdy na jedince větší vliv než jeho vlastní rodina.

Vrstevnické skupiny mládeže (party) vznikají zpravidla z mladých lidí, kteří se znají z navštěvování jedné instituce, případně bydlí v jedné čtvrti nebo na jednom sídlišti. Větší rizikovou skupinou v této oblasti je zejména mládež, která pochází z dysfunkčních rodin a vrstevnická skupina je pro ně důležitější než rodinné zázemí bez zájmu a podpory, jasných pravidel nebo s projevy despotického trestání apod. Méně riziková je mládež vyrůstající v úplných funkčních rodinách, které jim poskytují přiměřenou míru podpory a tolerance v mezích dovoleného chování.

Vrstevnická skupina není jen neproblémovým zázemím a může s ohledem na své nároky vyvolávat stresující požadavky u svých členů, ať z funkčních nebo nefunkčních rodin a obstat v očích vrstevníků není vždy jednoduché. Ve vrstevnických skupinách mládeže jsou kladeny vysoké požadavky na konformitu, která zahrnuje nejen způsoby vyjadřování, ale i úpravu zevnějšku, postoj ke škole, druh hudby, postoj k práci, rodičům, k penězům, ke kouření, k drogám, k alkoholu apod. Potřeba kladného přijetí skupinou vrstevníků je zpravidla silnější u dětí frustrovaných (bez funkčního rodinného zázemí) než u dětí s dobrým rodinným zázemím. V těchto skupinách sehrávají velkou úlohu vůdcové, kteří určují pravidla a normy, kterými se členové party řídí. Není ničím neobvyklým, že přijetí do party je podmíněno vykonáním určité zkoušky (mnohdy za hranicemi zákonných norem), která má prokázat loajalitu a identifikaci s těmito vnitřními hodnotami.

Tyto skupiny se buď úplně a nebo částečně vymknou běžným mechanismům sociální kontroly (nechodí do školy), vytvářejí si vlastní hodnotové systémy apod. Svůj volný čas tráví v různých zábavních centrech, hernách. Při nedostatku finančních prostředků se uchylují k drobným krádežím, mnohdy páchají trestnou činností z nudy (ničení náhrobků, zastávek apod.).

Jak uvádí Matoušek ³⁸: *Neuvědomělým motivem tohoto chování je pravděpodobně snaha předvést se před kamarády jako „správněj tvrdák“, což předpokládá skupinovou atmosféru, kvůli níž před násilným aktem nikdo nedokáže couvnout, protože by se ve skupině blamoval svou slabostí.*

8.2 KRIMINOGENNÍ SKUPINY A SUBKULTURY

Některé vrstevnické skupiny mládeže si vytvářejí svoje vlastní ideologie, jež mohou být na první pohled živnou půdou delikventního jednání, jiné skupiny je pak napodobují, kopírují. Vznikají tak celé sítě podobně zaměřených skupin.

Svou příslušnost k určité skupině (hnutí) demonstrují mladí lidé zejména způsobem úpravy zevnějšku, svým jazykem, symboly, druhem preferované hudby. Jak uvádí Matoušek ³⁹: *Ideologie subkultury má logiku v kontextu současných společenských vztahů a zároveň vyjadřuje sociální postoje příslušné skupiny mládeže.*

³⁸ Matoušek, O. – Kroftová, A. *Mládež a delikvence – možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. II. vydání Praha: Portál, 2003, s. 84.

³⁹ Matoušek, O. – Kroftová, A. *Mládež a delikvence – možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. I. vydání Praha: Portál, 1998, s. 86.

STABILNÍ A NESTABILNÍ KRIMINÁLNÍ SKUPINY

Stabilní a integrované skupiny – vznikají obvykle v prostředí, které podporuje a akceptuje delikventní chování, dospělí jsou v této oblasti určitými vzory a učiteli mládeže (kapsářské gangy romských dětí, vykrádači aut apod.).

Jak uvádí PČR: „*Sérii vloupání do motorových vozidel objasnili Ostravští policisté, pro trestné činy krádeže a poškození cizí věci jsou stíháni padesátijednaletý K. P. a jeho osmnáctiletý syn V. P. z Ostravy. Trestnou činnost páchali od začátku roku 2008 a policisté jim prozatím prokázali dvanáct útoků na osobní motorová vozidla, vyčíslená škoda prozatím činí 56 000,- Kč. Zajímaly je především navigace, autorádia a osobní věci ponechané ve vozidlech*“⁴⁰.

Nestabilní a neintegrované skupiny – jsou obvykle násilnické, vznikající v nestabilním prostředí, se snahou o ukázání své síly a nesouhlasu. Typické příklady násilného chování spojovaného s mladými lidmi zahrnují týraní spolužáků ve škole, rasové útoky, jízdy bez cíle, pouliční přepadení a různé formy kolektivního násilí, jako např. chuligánství na fotbale, rušení veřejného pořádku a rozepře mezi gangy, násilí spojené s distribucí drog a násilí v rodině. A pochopitelně mládež je obvykle spojována s činy násilí na majetku, zejména vandalismus, žhářství a graffiti.

Jak uvádí PČR: *Bezbrannou oběť si vybrala pouze šestnáctiletá dívka. Snadno se jí podařilo přijít k penězům ve Staré ulici v centru Brna. Tam totiž mladá žena brutálně přepadla čtyřiaosmdesátiletou důchodkyni, která se pohybovala o holi a nedokázala útoku vzdorovat.*

"Chovanka diagnostického ústavu na útěku si zřejmě nemusela v úterý v podvečer dávat příliš odvahy k napadení stařenky. Té se snažila vytrhnout z ruky kabelku. Stará žena se urputně bránila, tak ji bezohledná lupička povalila na zem a smýkla s ní pod auto. Až potom důchodkyně kabelku s maličkým obnosem peněz a doklady pustila," přiblížil útok brněnský policejní mluvčí Bohumil Malášek.

Olomouc – Muže na invalidním vozíku napadla v pátek odpoledne před olomouckým vlakovým nádražím osnáctiletá žena z Kolína.

⁴⁰ <http://www.novinky.cz/clanek/9/2008>.

Mířila na něj nožem a vyhrožovala mu. „Ze vzdálenosti deset centimetrů muži mířila otevřenou čepelí zavíracího nože na krka křičela na něj, že ho zabije a že jej podřeže,“ uvedla mluvčí olomoucké policie Jitka Dolejšová. Osmapadesátiletý muž se nemohl vzhledem ke svému zdravotnímu stavu bránit a žena tak v útoku pokračovala. „Uchopila invalidní vozík a začala s ním točit tak rychle, že muže vyklopila na zem a ten pak nemohl vstát. Muž naštěstí při pádu neutrpěl žádné poranění,“ pokračovala mluvčí. Žena byla zadržena a policisté zajistili i nůž, kterým útočila. „Policejní komisař osmadvacetiletou ženu obvinil z trestných činů výtržnictví a z násilí proti skupině obyvatelů a jednotlivci. Kriminalisté si také vyžádali vypracování znaleckého posudku, který by měl určit, zda je obviněná duševně způsobilá,“ doplnila Jitka Dolejšová ⁴¹.

RASISTICKÉ SUBKULTURY

Nejznámější skupina mládeže orientovaná na násilnickou činnost a rasovou nesnášenlivost je hnutí *Skinhead*. Toto hnutí pochází původně z Anglie (založeno v 60. letech), prvotně byl důraz položen na patriotismus, na drsné sporty, na rodinu a odmítání drog, v sedmdesátých letech bylo ovlivněno punkerským hnutím a přiklonilo se ke krajní pravici.

U nás se počet příslušníků *skinheads* odhaduje na dva tisíce, tzv. „tvrdé jádro“ je jen čtvrtina tohoto počtu. Nejradiálněji jsou skupiny Národní obec fašistická, Blood and Honour, Národně-socialistické hnutí Evropy, Bohemia Hamer Skins. Mají hierarchickou, vojenskou strukturu, v jejichž čele stojí inteligentní vůdci. Vydávají své časopisy, internetové stránky, plánují své akce, udržují si fyzickou kondici, pořádají koncerty. Výrazně se odlišují oblečením, vyholují si hlavy. V rámci organizace platí přísné vnitřní normy a sankce za jejich porušování. Přijímání nových členů hnutí podléhá přísným pravidlům, noví členové jsou nejprve prověřováni a pozorováni.

Kriminální akce *Skinheadu* zpravidla nemívají jako motiv majetkový prospěch, jejich oběti bývají anonymní, k vyprovokování útoku stačí barva pleti, suverénní chování apod. Útoky bývají vedeny brutálním způsobem za použití různých zbraní, následky bývají destruktivní a v některých případech skončily i smrtí oběti.

Jak uvádí PČR: *Brno – Na jižní Moravě si dali sraz zlinští a brněnští neofašisté. Kritizují židy a pokoušejí se vybudovat polovojenskou skupinu.*

⁴¹ <http://www.novinky.cz/clanek/8/2008>.

Vadí vám, že antifašisty nelze beztrestně zabít a mrzačit? Takové ankety pořádá neofašistická skupina automomní nacionalisté. Jejich brněňští a zlíňští příznivci si o uplynulém víkendu dali sraz v jihomoravských lesích. Učili se bojovat. „Akce začala rozvinutím české vlajky. Hlavní náplň sobotního dne byla výuka boje s nožem. Pak nás čekala teorie a další bojové sporty,“ popisují účastníci akce, kterou nazvali „výjezdem para – oddílu“ a ze které na internetu zveřejnili fotografie.

Cílem akce bylo podle nich posílení kamarádství. Podle experta na extremismus z brněnské Masarykovy univerzity Miroslava Mareše se však připravují na skutečné zásahy. „Je jich zatím jen pár desítek. Budou nejprve usilovat o získání popularity zákroky proti drobné kriminalitě. Aby dokázali, že nahradí vládu tam, kde selhává. Fungují na principu malých neregistrovaných buněk,“ řekl Mareš. Podobných polovojenských skupin v Evropě přibývá. „Vznikla například Maďarská garda, nebo Garda svatého cara Lazara v Srbsku,“ dodal Mareš. Členové autonomních nacionalistů podle Mareše spolupracují s Dělnickou stranou. Ta založila letos v únoru vlastní paramilitární organizaci Ochranné sbory Dělnické strany. Jejich vrchní velitel Tomáš Vandas potvrdil, že na jižní Moravě mají slušnou členskou základnu. „Hlásí se hlavně mladí lidé mezi osmnácti a dvaceti lety. Je to nespokojená mládež, která hledá místo, kam by mohla patřit,“ řekl Vandas. Sbory se však snaží oficiálně zaregistrovat, a proto vystupují umírněně. Autonomní nacionalisté naopak působí v ilegalitě. I proto na internet dali citát z Talmudu, podněcující antisemitismus. „Kristus a všichni křesťané jsou pro Žida jen zvířaty. Prasaty, jejichž život nemá žádné ceny. Jejich peníze, majetek a dcery jsou pro uchvácení Židů,“ píše podle nich židovská svatá kniha. Předseda sdružení Olam Judaica Jiří Richter to odmítá. „Citát údajně z Talmudu je z antisemitského textu Karla Rélinga, který vyšel v Praze roku 1925. Je plný karikatur a překrucování,“ řekl Richter. Brno bylo dosud doménou neonacistického Národního odporu. Ten na sebe upozornil svoláváním prvomájových demonstrací.

Obě extrémistické skupiny se dostávají do konfliktu. I proto, že neofašisté hledají kořeny v první republice a používají českou vlajku. „Ke všem starým praporům a barvám respekt. Vlajka České republiky je k blití,“ myslí si na internetu diskutující Beatbeat. Tuto přezdívku používá zakladatel Národního odporu Filip Vávra. V agresivitě proti antifašistům se však extrémisté shodnou. V jedné z anket pro jejich fyzickou likvidaci hlasovalo téměř tři sta lidí⁴².

⁴² www.denik.cz 8/2008.

DROGOVÁ SUBKULTURA

Do této skupiny se zpravidla řadí mladí lidé, kteří neuspěli ani pod měřítkem spořádané většinové skupiny, ani pod měřítkem stabilních delikventních skupin. Dvojí neúspěch z nich udělal *outsidery*. Ale tím, že se spojují do skupiny, se navzájem posilují. Rozšiřují si sociální spektrum v toxikomanských partách. Do dosahu těchto part, které jsou typické pro mládež provozující nealkoholovou toxikomanií, se dostávají zejména dosud nezařazení učňové a studenti středních škol. Snižuje se věk členů těchto part, nezřídka se v nich objevují i nezletilci od 14 do 15 let. Od prostých a technicky nenáročných forem aplikace toxických látek (např. inhalování toxických kapalin) přecházejí mladí toxikomané k aplikaci náročné a komplikované (aplikace toxických látek pomocí injekčních stříkaček). Typické je pro ně holdování alkoholu, drogám a sexuální promiskuitě; prostředky na drogy získávají žebráním, půjčkami, drobnými krádežemi, loupežemi, prodejem drog, prostitucí apod.

Znalci z oblasti drogové problematiky odhadují, že týden života drogově závislého člověka (kupujícího drogy od dealerů) stojí asi čtyřnásobek měsíčního průměrného výdělku.

Průměrné ceny drog na českém trhu v Kč/gram						
Droga	2006		2007		1. pol. 2008	
	Pouliční prodej	Prodej ve velkém	Pouliční prodej	Prodej ve velkém	Pouliční prodej	Prodej ve velkém
Pervitin	1100	740	1017	713	1091	750
Extáze	230	120	212	113	224	108
Heroin	1050	760	1089	780	988	850
Kokain	2300	1800	2264	1758	2224	1686
Marihuana	170	85	167	102	178	123
LSD/Halucinogeny	170	125	181	107	168	81
Subutex 8 mg	275	-	375	-	575	200

Zdroj: Statistiky Ministerstva vnitra ČR na základě údajů Národní protidrogové centrály. 9/2008

Droga je definována jako jakákoliv látka s potencionálně psychotropními vlastnostmi, která může vyvolat závislost a být škodlivá jednotlivci i společnosti. Formy drogové závislosti mohou být různé a vyvíjejí se obvykle pozvolna jako důsledek periodického nebo soustavného používání.

Světová zdravotnická organizace rozděluje drogy, které nějakým mechanismem ovlivňují psychiku člověka na tyto hlavní typy:

- Typ opiátový (morfin, heroin, kodein aj.),
- typ kokainový,
- typ hašišový,
- typ barbiturátový,
- typ stimulační (anfetamin, pervitin=metanfetamin, efedrin, fenmetrazin),
- typ khatu (výtažky rostliny *Catha edulis*),
- typ halucinogenů (lysergamid, mezkalin, psylocybin),
- typ alkoholový,
- typ inhalační (organická ředidla).

Z praxe víme, že vlivem používání omamných prostředků dochází v současné době k velkému množství trestné činnosti páchané zejména mládeží. Nealkoholová toxikomanie, podobně jako alkoholová, je přímou živnou půdou pro protiprávní jednání, a tím i malým krůčkem k trestné činnosti.

9. VOLNÝ ČAS

Volný čas = Jak uvádí Průcha, Walterová, Mareš⁴³: „*Čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku)*“.

Zájmová sféra tvoří nesporně podstatnou část osobnosti každého člověka. Z hlediska jednotlivce i z hlediska společnosti je ovšem důležité, jaké zájmy jedinec má, jakou má kvalitu jeho zájmová sféra.

Mezi kriminalitou mládeže a volným časem existuje úzká souvislost. Vyšší četnost kriminality dětí a mládeže je vysvětlována tím, že právě faktor společenské kontroly známého prostředí zpravidla chybí. Člověk se stává anonymním jedincem.

Pro delikventní děti a mládež je charakteristické, že odmítají členství ve formálních skupinách a naopak preferují skupiny neformální, kterými jsou party. Parta se stává společenskou mikroskupinou, která silně ovlivňuje celkový rozvoj osobnosti dítěte. Zavadové party bývají složeny z osob mravně narušených, kdy jejich činnost má více či méně antisociální charakter a členství v takovýchto skupinách bývá spojováno s další demoralizací dítěte. Příčinou členství v těchto partách bývá nedostatek vlastní zkušenosti, revolta vůči dospělým, citová deprivace, nedostatek autorit apod.

Formy aktivit volného času

Za volný čas je považován čas, v němž jedinec svobodně na základě svých zájmů, nálad a pocitů volí svou činnost.

V žádném dalším životním období není jedinec schopen zajímat se o tak široké spektrum zájmových aktivit jako v dětství a dospívání. Dospělí jdou spíše cestou zúžení okruhu zájmů a prohlubování určitého druhu zájmu a činnosti.

⁴³ Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995, s. 255.

Současný vývoj volnočasových aktivit dětí a mládeže není příliš pozitivní. Prohlubuje se spíše pasivita, konzumnost a nenáročnost aktivit. Snižuje se frekvence aktivit. Pouze jedna aktivita má každodenní frekvenci. Jedná se o sledování televize. Mezi týdenní aktivity patří poslech hudby, četba časopisů, schůzky s přáteli a nicnedělání. Měsíční frekvenci většinou mají návštěvy restaurací a kaváren, aktivní sportování, návštěva diskoték, kina, večírky, turistika, studium a mimoškolní vzdělávání.

Závažným se jeví mizení podílu volného času, který mládež věnuje vzdělávání. Tento trend může mít celospolečenský a ekonomický dopad, protože moderní civilizační procesy charakterizuje provázanost ekonomiky, vzdělanosti, vědy a kultury.

Aktivní využívání volného času a odpočinku

Kvalitní náplň pro volný čas se samozřejmě nevyřeší všechno, ale když má dítě nabídku pestrou a má šanci, že v něčem z toho bude úspěšné, zmenšuje se pravděpodobnost, že něco zničí, že někoho zmlátí, že se opije nebo že sáhne po drogách. A nebo je alespoň pravděpodobnost o hodně menší.

Aktivní trávení volného času a aktivní odpočinek musí splňovat následující

funkce:

- Aktivní přístup dětí a mládeže k provádění této činnosti,
- kompenzace jednotvárné zátěže (při vyučování, dlouhém sezení, nerovnoměrném zatěžování jednotlivých oblastí mozku a nervové soustavy apod.),
- posilování zdravého způsobu života a zdraví.

U dětí a mládeže rozlišujeme následující formy aktivit:

- Fyzická aktivita realizovaná organizovanou tělovýchovou a sportovní činností a neorganizovanou tělovýchovou a sportem,
- zájmová činnost s účastí na práci ve výtvarných, přírodovědeckých, technických, hudebních kroužcích apod.,
- pohyb na čerstvém vzduchu spojený s fyzickou aktivitou (s turistikou, prací na zahradě apod.),
- společenská činnost prováděná v co nejvyšší míře venku a při pohybové aktivitě,
- zábava kompenzující duševní napětí a přispívající k rozvoji osobnosti.

Aktivní odpočinek je základním prvkem zdravého životního stylu a tedy i prevencí sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Osvojení si stereotypu a potřeby aktivního trávení volného času je dáno tím, jak je k aktivní formě odpočinku přistupováno v rodině, ve škole i v dalších subjektech realizujících volnočasové aktivity dětí.

Škola

Škola svým přístupem k využívání volného času, který je realizován v návaznosti na výuku (před a po výuce) a v jejím průběhu, významně přispívá k osvojení si aktivního nebo pasivního přístupu dětí a mládeže k trávení volného času a hlavně k optimální kvalitě volnočasových aktivit dětí a mládeže. Většina škol nabízí možnost aktivního trávení volného času formou nepovinných předmětů, kroužků apod. Část škol dává v době mimo vyučování k volnému využití svá hřiště a tělocvičny. I školní tělesná výchova je důležitým prvkem modelujícím vztah dětí k volnočasové tělesné aktivitě ve sportovních klubech nebo asociacích a k neorganizovanému sportování dětí a mládeže. Často se však setkáváme s nezájmem dětí o tuto nabídku. Mimo mnoha jiných důvodů, může být důvodem i to, že děti nejsou svým stylem života v rodinách nebo druhy pohybových a ostatních volnočasových aktivit ve školách motivovány k těmto činnostem.

Chybí pak základní postojové předpoklady k aktivnímu odpočinku, to znamená potřeba pohybu, estetického uspokojení, sociálního kontaktu, seberealizace a podobně. Tyto základní životní kompetence k aktivnímu odpočinku a zdravému životnímu stylu musí být rozvíjeny v rámci každodenního života školy a být součástí režimu dne školy.

Rodina

V generaci rodičů je řada těch, kteří určité věci týkající se výchovy dětí vůbec nevědí. Dříve, kdy rodinné systémy byly stabilní, se zkušenosti předávaly z jednoho pokolení na druhé, což dnes není. Rodiny spolu trávily více času než dnes. V důsledku zásadních společenských a ekonomických proměn došlo i ke změně hodnotového systému a některé nemateriální hodnoty jsou podceňovány nebo opomíjeny.

Spousta rodičů neví, že s dítětem musí strávit určitou sumu času, protože to dítě ke svému rozvoji potřebuje. Dítěti nemusí kupovat drahé věci, ale musí s ním strávit čas, musí si s ním povídat, poslouchat ho a brát ho vážně, musí reagovat na to, co říká a co dělá. Rodič má právo a nebo někdy i povinnost odmítnout to, co dítě dělá, pokud s jeho chováním nesouhlasí, ale nikdy nesmí odmítnout dítě samotné.

Rodina je první instance pro předávání vzorů a volby zálib, a to i sportovních. Stejný význam se v tomto směru obvykle přisuzuje sportovním klubům, které se považují za jakousi „druhou rodinu“. Člověk, který je zvyklý od mládí sportovat, ani v dospělosti s aktivním pohybem nepřestává.

Řada rodičů nabízí svým dětem spoustu věcí, ale nedbá na volný čas dětí, na to, co děti ve svém volném čase dělají a s kým. Řada rodičů z důvodů finančních, časových apod. dětem v oblasti volného času nemůže nabídnout příliš mnoho, někteří to zase nepokládají za důležité.

Není podmínkou do volnočasových aktivit dětí investovat přemíru finančních prostředků. Jde zejména o to společně stráveným volným časem posílit rodinné vztahy a sytit citové potřeby dětí. Děti potřebují lásku, řád a vzory, s nimiž by se mohly hluboce identifikovat. Rodina pak potřebuje širší pospolitost, okruh spolehlivých přátel. V rámci klubových, sportovních, zájmových subjektů se tvoří ve velké míře tzv. sociální kapitál společnosti. To znamená síť vztahů uvnitř společnosti, kvalita lidských vztahů. Je prokázáno, že pozitivní sociální kapitál trpí při deficitu volného času. Tímto způsobem v rámci širších pospolitostí je také dětem předávána důležitá informace, že rodiče jsou schopni a ochotni dělat něco i ve společném zájmu dalších lidí. Oproti tomu styl výchovy „všechno jen pro rodinu“ se později, zejména během dospívání dětí, ukáže jako slepá ulička.

V rámci volnočasových aktivit a zejména sportu, je také optimální vypořádat se s obtížným úkolem rodiny – výchovou dětí ke svobodě a odpovědnosti. Dnes je svobody, alespoň ve smyslu volby z mnoha různých možností víc, než mnoho lidí unese. Nadbytek svobody volby vyvolává u dětí úzkost a někdy je pro dítě velkou pomocí, když je tu někdo, kdo řekne: „takhle to bude a dost“. Dítě potřebuje kromě svobody také řád, to znamená hranice. Vymezená mezigenerační hranice je potřebná i při kamarádském vztahu dětí a rodičů. Zejména sport činí tvorbu této hranice přirozenou a pro dítě dobře přijatelnou.

Dobrá výchova k odpovědnosti a umění zacházet se svobodou volby jsou důležitými prvky dobré výchovy a prevencí prakticky čehokoliv. Nejdůležitější období preventivní výchovy je v prvních pěti letech života dítěte, to znamená v předškolním věku.

To je doba, kdy se vytváří základní smysl pro řád a počátky svědomí. Dítě je do jisté míry plastické i později, ale základní životní postoje (kompetence) jsou již vytvořeny.

U malých dětí jsou někdy rodiče strašně lehkomyšní. Vedou je k dravosti a bezohlednosti, egoismu a konzumnímu stylu života. Někdy se pak stávají sami obětí, kdy s těmito dětmi je později problém vůbec vyjít. Existuje i násilí dětí na rodičích, zvláště na matkách. Smutným příkladem jsou pak mladí narkomani, kdy rodiče často musí soužití s dítětem v rodině vzdát a vykázat je mimo rodinu. Taková tvrdost je krajní řešení, ale někdy je lepší z pohledu rodičů kapitulovat, než se nechat zničit.

V rámci objektivit je ale třeba připomenout, že jsou i případy, kdy výchova byla ideální a vyrostle dítě kruté, bezohledné, otrlé a asociální, se kterým je soužití velmi obtížné. Když nelze výchovná rizika zcela vyloučit, je třeba je alespoň minimalizovat. Volný čas dětí je rizikem i příležitostí.

Instituce s volnočasovou aktivitou

Volný čas mohou děti a mládež trávit mimo rodinu a školu individuálně, v neformální skupině vrstevníků nebo v institucích s volnočasovou náplní. Mezi tyto patří:

- Občanská sdružení dětí a mládeže,
- občanská sdružení a další nevládní organizace pracující s dětmi a mládeží,
- tělovýchovné spolky,
- školní družiny,
- školní kluby,
- střediska pro volný čas (Domy dětí a mládeže a Stanice zájmových činností),
- komerční organizace (sportovní a kulturní organizace apod.).

Výše uvedené subjekty doplňují působení rodiny, školy a dalších subjektů. V této oblasti je třeba větší angažovanosti veřejné správy v problematice volného času dětí a mládeže a dále pak koncepční provázanost vlivu státu, regionů, měst a obcí na volný čas dětí a mládeže. Je třeba vytvářet podmínky pro smysluplné využívání volného času dětí a mládeže a vytvářet odpovídající legislativní a ekonomické nástroje na stimulaci kvalitní nabídky a naplnění volnočasových aktivit.

Pasivní trávení volného času a odpočinku

Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže jsou multifaktorově podmíněny. Vedle vlivu rodiny, osobnostních vlivů, vlivů subkultury a společenských vlivů se část mládeže na „šikmu plochu“ dostává díky akčnímu vakuu ve volném čase. Tento vliv je ještě markantnější v té části populace, která má výrazněji vyjádřenou potřebu mimořádných zážitků bez schopnosti získat uspokojující prožitky vlastní aktivní činností a vlastním přičiněním.

Do této skupiny dětí a mládeže se zvýšeným rizikem výskytu společensky nežádoucích jevů patří:

- Chroničtí sledovači televize, filmů a počítačových her,
- mládež bloudící po ulicích a restauračních zařízeních a ubíjející nudu,
- mládež vyhledávající dramatické a dobrodružné aktivity zástupným způsobem; pomocí násilí, kriminality, drog, alkoholu apod.

Aktivity spojené s médii

Negativním fenoménem doby je medializace současné generace dětí a mládeže, která vyrůstá pod tlakem masové kultury a především komerční televize. Normální se pro značnou část mládeže stává, aby byla bavena bez vynaložení námahy. Sport a ostatní aktivní formy využívání volného času se pro velkou část mladých stávají příliš namáhavé.

Několik desítek let se diskutuje o vlivu filmů, televize a nejnověji počítačových her na psychiku dítěte. Vedle toho, že chroničtí sledovači těchto médií jsou poškozováni na zdraví, poškozován je pohybový aparát, zrak, oběhový systém, nervová soustava a jiné orgány, jsou tito mladí jedinci konfrontováni s násilím.

Toto se stalo každodenní součástí zpravodajství i ostatních televizních programů, akčních filmů a videoher. Hrdinové akčních filmů, ale i kreslených pohádek se chovají agresivně a většinou jsou odměněni a nebo přinejmenším nepotrestáni. Nejsou ale zobrazovány důsledky násilného chování nebo se zobrazují s menší mírou, než odpovídá skutečnosti. Obraz života, který je takto zprostředkován je značně deformovaný. Nezobrazí se bolest, poškození oběti, dlouhodobé emoční a materiální důsledky násilného chování.

Zejména menší dítě může nabýt dojmu, že násilí je přirozenou součástí života a jeho páchaní je jednou z účinných možností, jak dosáhnout svého. Fascinace mediálním násilím se již projevila v šikanování na všech stupních škol. Otázce mediálního násilí se věnují i statisticky rozsáhlé studie. Souvislost mezi chováním dětí a množstvím násilí sledovaného v televizi existuje a násilné programy zvyšují možnost agresivního chování. Děti se mohou vlivem násilí v médiích stát necitlivými k utrpení jiných, mohou se začít chovat výrazně agresivněji a mohou si navodit pocit trvalého strachu z okolního světa.

Určitá míra zálibení v akčních filmech a videohrách nemusí být nutně příznakem nějakých problémů, pokud je tato záliba kompenzována pozitivním vlivem rodiny, školy a jinými aktivitami ve volném čase, pokud se dítě umí dívat na média kritickým očima. Kdyby mediální násilí bylo izolovaným jevem, asi by žádný problém nepředstavovalo. V souhře s dalšími rodinnými a společenskými faktory však může stát u zrodu násilí reálného. Vyrůstá agresivita i v běžném životě, vyrůstá i verbální agrese ve společnosti a rodinách.

Pokud se sejde víc rizikových faktorů, potom i mediální násilí může mít větší vliv. Dítě vyrůstající v nepřátelském a agresivním prostředí přebírá tyto vzorce chování. Nekultivované prostředí nezpůsobí vždy, že se dítě vydá na šikmou plochu, ale posune ho tím směrem. Žije-li dítě v rodině, kde jsou vztahy přijatelné, má vybudované ochranné sociální dovednosti, má přiměřenou školní úspěšnost, nemusí ho žádné násilí, ani mediální, deformovat. Pokud dítě vyrůstá v podmínkách horších nebo dokonce špatných, může pro něj akční hrdina sehrát roli důležitého vzoru.

Cesta asi nevede přes zákaz násilnických filmů, řešením není návrat „hvězdiček“ na televizní obrazovky nebo takzvaných v-chipů, které umožňují rodičům určitý program zablokovat.

Děti žijící v dobře fungujících rodinách, kde jim rodiče věnují svůj čas a pro které pak nejsou média jediným společníkem, se kterým tráví děti veškerý volný čas, nejsou ve zvýšené míře ohroženy. Nedochozí k úpadku kultury jazyka a duše dětí nehrubnou a nechudnou tím, že jsou zahlceny televizními a internetovými informacemi.

Party, návštěvy restaurací, nicnedělání

Především mládež ve věku 13 – 15 let tráví volný čas venku, v partě a to víc jak 4 hodiny denně. Je zde velký prostor ke vzniku závadových part ubíjejících čas, páchajících trestnou činností nezletilých. Pro děti a mladistvé je charakteristická skupinová trestná činnost, např. projevy určité násilné činnosti (vlajkonosi páchající divácké násilí na fotbalových stadionech, sprejeři, vandalové, výtržníci). Party mladistvých jsou i častým místem prvního kontaktu s drogou. Čičači ředidel, lepidel, čisticích prostředků, uživatelé marihuany, ale i heroinu apod. často začínají svoji narkomanskou kariéru právě v partách. Z výzkumů zabývajících se sociální deviací mládeže vyplývá, že životní styl založený na trávení volného času v partách, v návštěvách hospod, restaurací, heren, diskoték a v nicnedělání podporuje vznik sociálně patologických jevů a asociální chování. Kvalita takového trávení volného času je velmi nízká, uvedené aktivity lze charakterizovat spíše jako ubíjení času než jeho naplňování.

Asociální chování lze charakterizovat jako nespolečenské, nerespektující mravní normy, porušující práva ostatních. Typickým znakem jsou krádeže, záškoláctví, agresivní chování. Pro tyto jedince je charakteristické, že si splňují pouze okamžitou potřebu. Dlouhodobější cíle a plány jsou jimi ignorovány. Jejich zájmy se v podstatě koncentrují na to, jak může jejich bezprostřední okolí napomáhat k uspokojení jejich potřeb.

Antisociální zaměřenost těchto jedinců souvisí zejména s tím, že selhávají především v sociálním učení prostřednictvím jejich interakce s rodiči a dalšími dospělými. Tato fakta jsou významná zejména v souvislosti s volbou a realizací výchovně vzdělávacích přístupů k těmto jedincům a ve strategii uplatňované v rámci prevence antisociálního chování a kriminality mládeže ⁴⁴.

⁴⁴ Volný čas a prevence u dětí a mládeže. Vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy - odbor pro mládež Praha: 2002.

10. VÝVOJ KRIMINALITY MLÁDEŽE

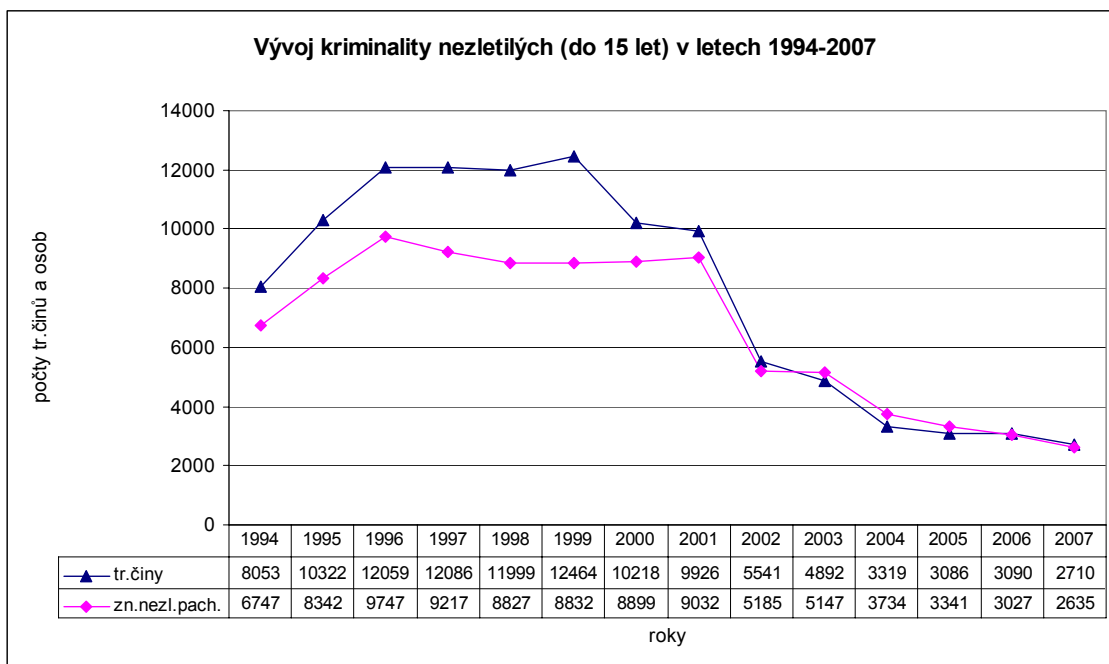
Následující údaje o kriminalitě mládeže jsou děleny do dvou kategorií. Na údaje o trestné činnosti dětí, nezletilých, nedospělců (jak jsou v různých resortech označovány), tj. osob mladších 15 let a údaje o trestné činnosti mladistvých (osob ve věku od 15 let do 18 let). U první kategorie jsou základním zdrojem statistiky Policie ČR a doplňkem statistiky Nejvyššího státního zastupitelství. U mladistvých (již trestně odpovědných osob) jsou pak zdrojem jak údaje policie, tak i státních zastupitelství a soudů, z justičních statistik pak nejčastěji ty údaje, jež byly publikovány v ročence kriminality ministerstva spravedlnosti.

Kriminalita mladistvých a trestní postih mladistvých jsou v materiálech obou resortů evidovány, zpracovávány, vyhodnocovány, komentovány a zveřejňovány vždy zvlášť. Především proto, že trestná činnost dětí a mladistvých se v mnoha ohledech od trestné činnosti starších věkových skupin výrazně liší, a to jak svojí strukturou, početností, způsoby provedení, motivací, tak i osobnostními charakteristikami pachatelů. Trestná činnost dětí a mladistvých se velmi těžko zjišťuje, prokazuje, vyšetřuje a postihuje. Latence u kriminality dětí a mladistvých se odhaduje jako větší než část evidované kriminality a její morální následky jsou považovány za společensky závažnější než u dospělých.

10.1 STRUKTURA KRIMINALITY DĚTÍ A MLADISTVÝCH

KRIMINALITA DĚTÍ

Graf č.: 1

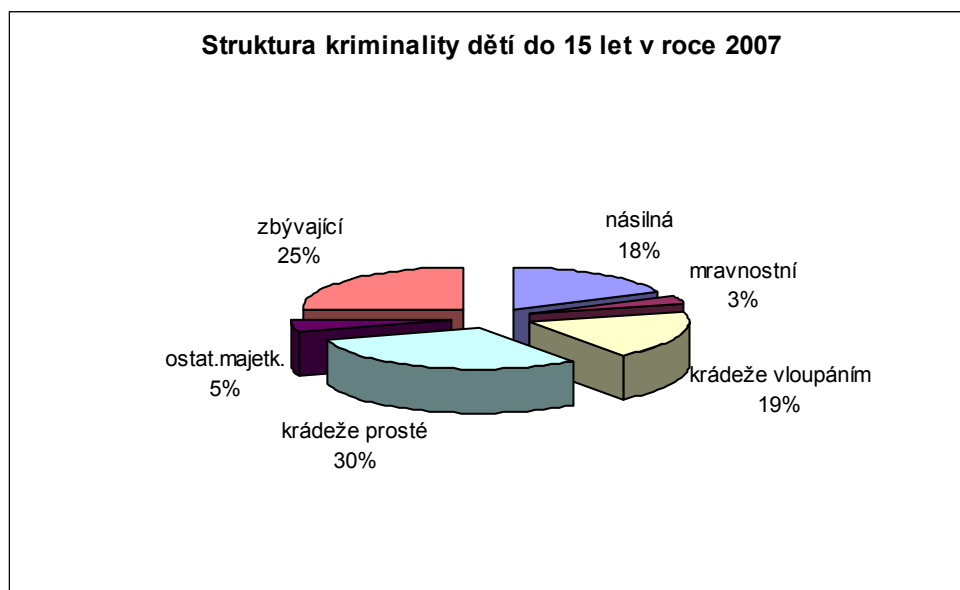

Graf č. 1 znázorňuje vývoj kriminality dětí (do 15 let). Jsou na něm dvě křivky – jedna ukazuje vývoj počtu policií evidovaných trestných činů spáchaných dětmi (nyní označovaných jako provinění) a druhá počty delikventů této věkové kategorie. Křivky se dynamicky vyvíjejí – od zjevného vzestupu až k radikálnímu poklesu tří let.

Vrchol policií evidované kriminality dětí do 15 let byl ve statistice vykázán v roce 1996 a 1999. Počty pachatelů-dětí byly nejvyšší v roce 1996. V tomto roce byly evidovány nejvyšší počty pachatelů mladších 15 let, ať již v kategorii dvanáctiletých či třináctiletých. U čtrnáctiletých pak byly absolutní počty pachatelů na druhé nejvyšší úrovni za posledních 10 let (nejvyšší počty byly u této věkové kategorie v roce 2001). Od roku 2002, po výrazné novelizaci trestní legislativy, nastal výrazný pokles počtu známých delikventů do 15 let. V roce 2007 připadalo v přepočtu na 10 000 dětí v ČR 18 policií objasněných trestných činů spáchaných mladistvým pachatelem (v roce 2002 – 34 a v roce 2001 – 60). V přepočtu na 10 000 mladistvých v ČR připadalo 209 objasněných trestných činů spáchaných mladistvým pachatelem (v roce 2002 – 271 a v roce 2001 – 321).

Analýzy kriminality dětí a mladistvých provedené Institutem pro kriminologii a sociální prevenci potvrzují názor, že kriminalita mládeže (alespoň podle počtu evidovaných trestných činů – provinění) narůstá s věkem. Kulminuje pak ve věku tzv. mladých dospělých. Rozdíl v absolutních počtech dvanáctiletých delikventů je zhruba dvojnásobně nižší než počet delikventů čtrnáctiletých. Z celkového nápadu nezletilců je každoročně v době spáchání kriminálního činu více jak jedna čtvrtina pachatelů mladší 12 let a tři čtvrtiny starší 12 let.

Graf č.: 2

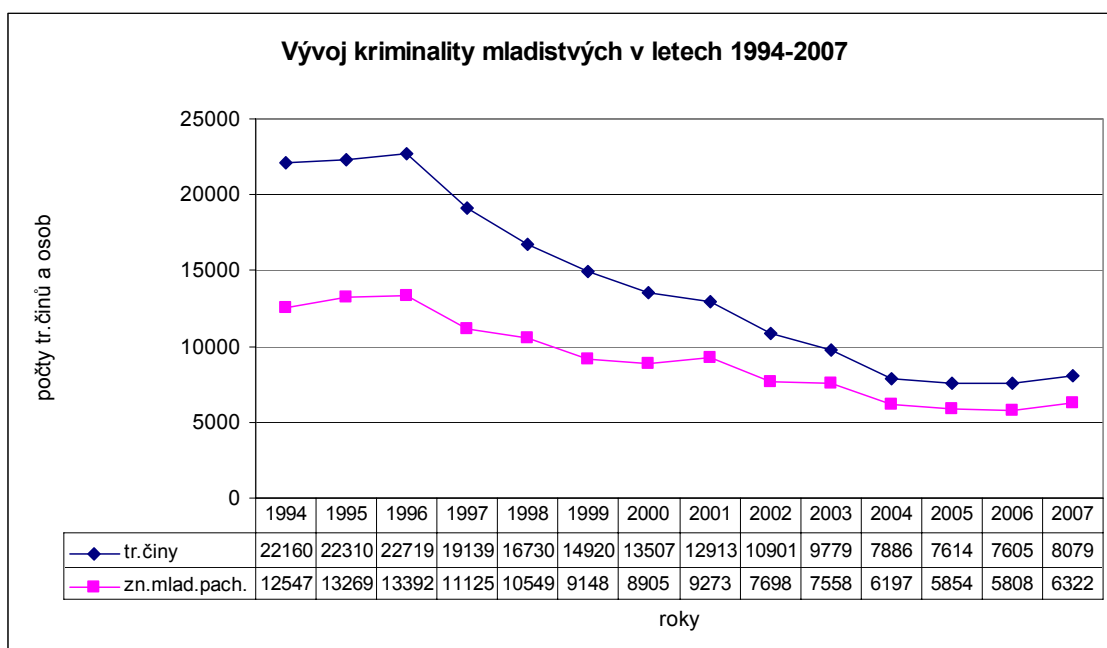
Struktura kriminality osob do 15 let v roce 2007 ukazuje (viz **graf č. 2**), že se děti nejčastěji dopouštějí majetkové kriminality – konkrétně krádeží, které představují více než polovinu ze všech jimi spáchaných trestných činů. Pod označením zbyvajících kriminalita převažují trestné činy sprejerství, výtržnictví, drogová trestná činnost, podílnictví, šíření poplašné zprávy a neoprávněné držení platební karty (je v souběhu obvykle s krádežemi).

Pokles počtu provinění (u dospělých by to byly trestné činy), u nichž byl jako pachatel znám či zjištěn mladistvý, měl obdobný průběh jako u činů dětí, byť méně radikální. V roce 2006 došlo ke změně – po dlouhodobém období poklesu nastal mírný vzestup počtu evidovaných trestných činů spáchaných mladistvými a tento trend v roce 2007 pokračoval.

Došlo i k nárůstu počtu mladistvých, jimž bylo sděleno podezření, nebo byl na ně podán návrh na potrestání. Nemalý podíl mezi stíhanými mladistvými měli ti, kterým byla dříve uložena ochranná nebo ústavní výchova a dopustili se trestné činnosti v souvislosti s útekem z výchovných zařízení.

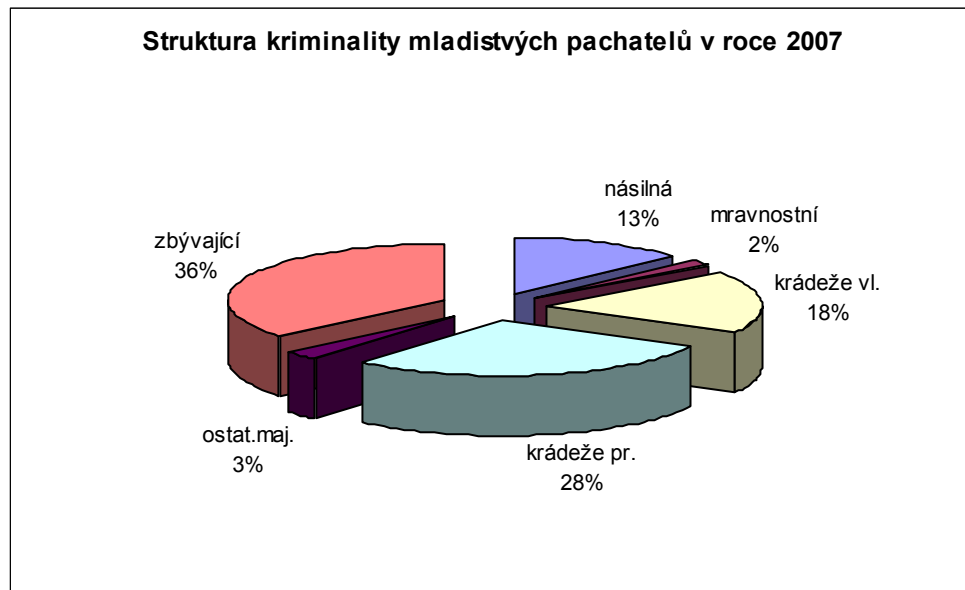
KRIMINALITA MLADISTVÝCH

Graf č.: 3

Graf č. 3 znázorňuje vývoj kriminality mladistvých podle statistik policie. Od obdobného grafu vývoje kriminality dětí se liší tím, že od roku 1996 křivky počtu evidovaných trestných činů spáchaných mladistvými a počtu trestně stíhaných mladistvých vytrvale jen klesají a to až do roku 2006.

Graf č.: 4

Další **graf č. 4** ukazuje strukturu kriminality mladistvých v roce 2007. Při srovnání s obdobným grafem znázorňujícím strukturu kriminality dětí nenajdeme příliš odlišností. Liší se pouze u násilné trestné činnosti, jejíž podíl na celkové kriminalitě mladistvých je nižší než u pachatelů-dětí o 5% a u zbývající, jejíž podíl je o 11% vyšší než u dětí do 15 let. Rozdíl v zastoupení ostatních druhů trestných činů je jen plus-mínus 12%.

Stejně jako u pachatelů do 15 let i u mladistvých v roce 2007 výrazně převažuje majetková trestná činnost, následuje tzv. zbývající kriminalita, ve které je zastoupeno, obdobně jako u dětí, především: sprejerství, výtržnictví, drogové delikty, maření úředního rozhodnutí, podílnictví a dopravní nedbalostní trestné činy. Za majetkovou a zbývající trestnou činností následuje násilná trestná činnost. Podíl mravnostní kriminality činí 2%.

Skladba trestné činnosti, z hlediska zastoupení jednotlivých trestných činů páchaných mladistvými, ve srovnání s předchozími roky zůstává neměnná, stále dominují krádeže, konkrétně tzv. krádeže prosté a krádeže vloupáním. Následují loupeže podle § 234 trestního zákona. Poměrně výrazný vzestup počtu policíí evidovaných trestných činů loupeže spáchaných mladistvými v letech 2002 až 2004 (z 481 v roce 2002 se jejich počet zvýšil na 539 v roce 2003 a na 611 v roce 2004) již nepokračuje – v roce 2007 poklesl na 461 loupeží. Zvyšuje se však počet evidovaných znásilnění (z 18 v roce 2003 na 24 v roce 2004 až na 31 v roce 2007). Počet vražd

spáchaných mladistvými činil v letech 2002 a 2003 – 5 vražd ročně, v roce 2004 mimořádných 12 vražd, v roce 2007 – 10 vražd.

Pokud jde o trestný čin krádeže dle § 247 trestního zákona, mladiství se ho většinou dopouštějí ve skupinách a často ve spojení s osobami mladšími 15 let, přičemž v Praze jde často i o cizí státní příslušníky. Obvykle se jedná o kapesní krádeže, ke kterým dochází v městské hromadné dopravě a na tržištích. Dále dochází ke krádežím v obchodních domech, přičemž zde odcizené věci jsou zpravidla určeny k prodeji a za utržené peníze si mladiství kupují drogy.

Dalšími nejfrekventovanější páchanými trestnými činy mladistvými jsou tradiční trestné činy poškozování cizí věci podle § 257 trestního zákona a nově kriminalizované poškozování a zneužití záznamu na nosiči informací podle § 257 b) trestního zákona, dále neoprávněné užívání cizí věci podle § 249 trestního zákona a ublížení na zdraví podle § 221 a § 222 trestního zákona.

K prezentovanému trendu vývoje kriminality mladistvých je třeba ještě dodat, že již v předcházejícím období nastal výrazný populační pokles u věkové kategorie v rozmezí od 14 do 18 let (asi o 20%), takže i když je evidován pokles ukazatelů o kriminalitě mládeže, nadále lze spíše vycházet z toho, že jde spíše o relativní vzestup. Tento jev – má-li být náležitě zhodnocen – pak ve svých důsledcích znamená, že nárůst zejména trestné činnosti mladistvých je fakticky vyšší než by to odpovídalo příslušným statistickým podkladům.

10.2 PŘEHLED POČTU UVĚZNĚVÝCH MLADISTVÝCH V ČR

Pokud jde o sankcionování mladistvých, nejčastěji jsou mladiství delikventi odsouzeni za majetkové trestné činy. V roce 2007 bylo z celkového počtu 2 949 odsouzených mladistvých delikventů (včetně 222 dívek) odsouzeno za majetkové trestné činy 948 osob, tj. třetina. Obecně lze předpokládat, že případné snížení hranice trestní odpovědnosti na 14 let by nijak nezvýšilo počty vězněných mladistvých a že nárůst by bylo možno očekávat pouze v řádu jednotlivců.

Ze všech obžalovaných mladistvých bylo v roce 2007 (tj. z 8 171 osoby – dle statistik státních zastupitelství) celkem 406 mladistvých vyřízeno ve zkráceném přípravném řízení. Výrazně mezi nimi převažovali zloději.

Z celkového počtu v roce 2007 odsouzených mladistvých – tj. 2 949 – bylo 78% trestáno poprvé a 101 označeno soudem jako recidivisté. Dívek bylo odsouzeno 222 – tj. necelých 8% ze všech odsouzených mladistvých. Je to menší podíl než u dospělých žen. Skladba uložených trestních opatření podporuje názor, že k mladistvým soudy přistupují relativně shovívavě:

- K podmíněným trestům bylo odsouzeno 73 mladistvých,
- obecně prospěšným pracím 35,
- trestní opatření bylo uloženo 2 098 mladistvým (tj. 71% ze všech odsouzených mladistvých),
- upuštěno od potrestání bylo u 721 mladistvého (24%),
- ochranná výchova byla uložena 41 mladistvým pachatelům ⁴⁵.

Takovému přístupu odpovídá i zastoupení mladistvých ve věznicích ČR. K 30.6.2008 bylo ve vazebních věznicích 56 mladistvých mužů, 4 ženy a vykonávalo trest odnětí svobody 65 mladistvých mužů, 4 ženy ⁴⁶.

KLESÁ KRIMINALITA MLÁDEŽE?

Počet evidovaných (objasněných) trestných činů (provinění) spáchaných pachatelí mladšími 18 let každoročně klesá. Klesají i počty známých delikventů této věkové kategorie. Celkový pokles kriminality mládeže je ovlivněn především poklesem evidované jimi spáchané majetkové kriminality, konkrétně krádeží. K největšímu poklesu došlo v roce 2002 po výrazné novelizaci trestního zákona.

Avšak zda skutečně dochází k poklesu kriminality dětí a mladistvých je nezodpovězenou otázkou. Spíše se zdá, že manipulací s trestní legislativou a změnami ve výkaznictví a statistikách jsme se dostali do stadia, kdy těžko nyní a v blízké budoucnosti budeme schopni dát na ni seriózní odpověď. Zatím jsme se ani nepokusili zmapovat latentní kriminalitu, skladbu možných pachatelů u neobjasněné kriminality, rozsah drobné neohlašované a proto neevidované kriminality jako je např. kriminalita páchaná v obchodech, na tržištích, pracovištích, doma.

⁴⁵ České vězeňství, Praha: 2/2008, s. 19,20,21,22.

⁴⁶ vězeňský informační systém 30.6.08.

Nevíme nic o motivaci tzv. prvopachatelů, ani nejsme schopni odhadovat odraz společenských změn ve skladbě kriminality, neumíme posoudit kvalitu delikventům poskytovaných sociálních služeb, natož dopad dosud uplatňovaných preventivních aktivit, ale i účinnost represivních opatření. Kriminalizace některých způsobů jednání a chování a dekriminalizace jiných je prováděna více méně náhodně a je motivována především politickými tlaky bez zvážení většiny jasně daných následků. Depenalizace se také příliš nepovedla, což se vcelku dalo předpokládat, ale nikdy to nikdo nechtěl slyšet. A za této situace nelze vytrhnout kriminalitu mládeže jako samostatný sociální fenomén, který lze i samostatně účinně řešit.

Můžeme si klást jen dílčí cíle, a to jak na úseku represivních opatření, tak i preventivních. Preventivní aktivity pak musí být zaměřeny na celou společnost: děti, mladistvé a především dospělé, delikventy i osoby, které dosud zákony respektují. Je třeba pokračovat v úspěšných preventivních aktivitách a experimentovat s novými, zejména pak v oblasti ochrany občanů zákony respektujících. Především je nutno chránit dosud bezproblémovou mládež před všemi negativními společenskými jevy. Právě do ní by měla společnost investovat nejvíce. A v tomto úsilí nelze polevovat ani v případě, že efekt nebude okamžitý a že se objeví i u takové mládeže některé excesy (např. užívání lehkých drog, extremistické projevy apod.).

II. Praktická část

11. CÍLE A VÝCHODISKA PRŮZKUMU

11.1 Cíle a východiska průzkumu

Jak již bylo uvedeno v úvodu, praktická část práce se orientuje na zmapování toho, jaké je složení mladistvých vězňů – chlapců a dívek ve Vazební věznici Ostrava, ve Věznici Opava a ve Věznici Světlá nad Sázavou. Dále je zaměřena na analýzu rodinných anamnéz, na zjištění stupně dosaženého vzdělání a způsobů trávení volného času před uvězněním.

Stanovila jsem si následující hypotézy:

První fáze:

V první fázi budu zjišťovat:

1. Analýzou spisových materiálů jednotlivých osob rodinnou anamnézu zkoumaného souboru mladistvých obviněných a odsouzených chlapců a dívek z Vazební věznice Ostrava, Věznice Opava a Věznice Světlá nad Sázavou, tzn. **zjistit poměry, v jakých vyrůstali od svých šesti let až po uvěznění.**

- V nukleární rodině,
- bez rodičů u příbuzných (po úmrtí rodičů),
- v neúplné rodině – v rozvrácené rodině (po rozvodu),
- v ústavní výchově,
- případně jiná forma výchovy.

Předpokládám, že většinu pachatelů bude tvořit mládež z neúplných rodin.

2. Dále chci **zjistit stupeň nejvyššího dosaženého vzdělání** zkoumaného souboru mladistvých obviněných a odsouzených chlapců a dívek z Vazební věznice Ostrava, Věznice Opava a Věznice Světlá nad Sázavou, kterého dosáhli před uvězněním.

- Nedokončené základní,
- základní,
- nedokončený učební obor,
- učební obor,
- nedokončené středoškolské.

Domnívám se, že pachatelé trestné činnosti budou převážně osoby s nižším stupněm dosaženého vzdělání.

Druhá fáze:

Ve druhé fázi chci:

1. **Zmapovat** pomocí mnou sestaveného dotazníku **informace o volném čase** mladistvých před uvězněním.

- Rozsah volného času,
- subjektivní spokojenost s rozsahem volného času,
- náplň volného času,
- návštěvnost kroužků či oddílů,
- informovanost rodičů o způsobu trávení volného času svých dětí,
- charakteristika osob, se kterými delikventi trávili volný čas.

Předpokládám, že mladiství delikventi nevyužívají svůj čas smysluplně.

2. **Zjistit míru členství v partách:**

- Rozsah členství,
- subjektivní významnost členství,
- rozsah delikvence spáchané pod nátlakem party.

Myslím si, že většinu delikventní mládeže tvoří členové part.

3. **Najít příčiny spáchané trestné činnosti:**

- Faktory ovlivňující spáchání trestné činnosti.

Domnívám se, že hlavním důvodem páchaní trestné činnosti je snadné nelegální získávání prostředků k uspokojení „svých potřeb“.

4. **Zjistit, jaký je vztah delikventů ke zneužívání návykových látek:**

- Subjektivní vztah k návykovým látkám.

Předpokládám, že vztah mnou dotazovaných delikventů k návykovým látkám bude většinou kladný.

11.2 Charakteristika a popis výběrového souboru

Průzkum se uskutečnil ve Vazební věznici Ostrava, Věznici Opava a ve Věznici Světlá nad Sázavou na vzorku 66 mladistvých odsouzených a obviněných chlapců a dívek.

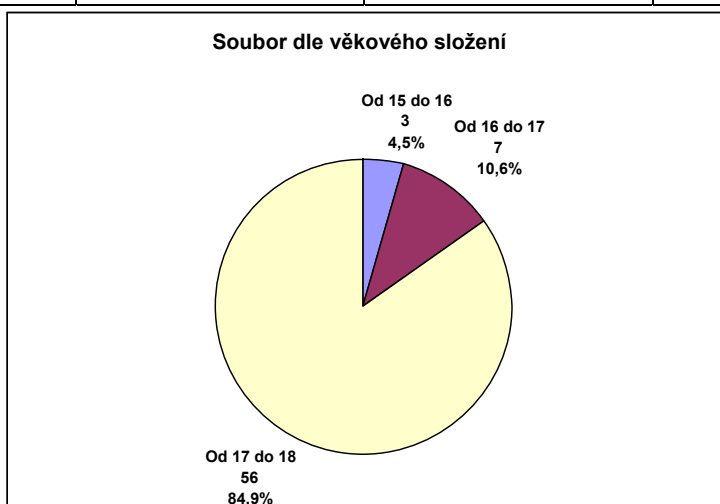
Před zahájením průzkumu jsem seznámila s jeho cíli a rozsahem ředitele výše jmenovaných věznic, kteří vydali k provedení průzkumu v těchto věznicích souhlas. Podmínkou vydání souhlasu bylo zachování 100% anonymity v oblasti získaných informací, dat ve vztahu k jednotlivým mladistvým vězňům.

Tabulka č. 1 Popis souboru podle pohlaví

Pohlaví	Počet	%
Chlapci	61	92,4
Dívky	5	7,6
CELKEM	66	100%

Tabulka č. 2 Popis souboru dle věkového složení

Věk	Chlapci	Dívky	%
Od 15 – do 16 let	3	0	4,5
Od 16 – do 17 let	4	3	10,6
Od 17 – do 18 let	54	2	84,9
CELKEM	61	5	100%

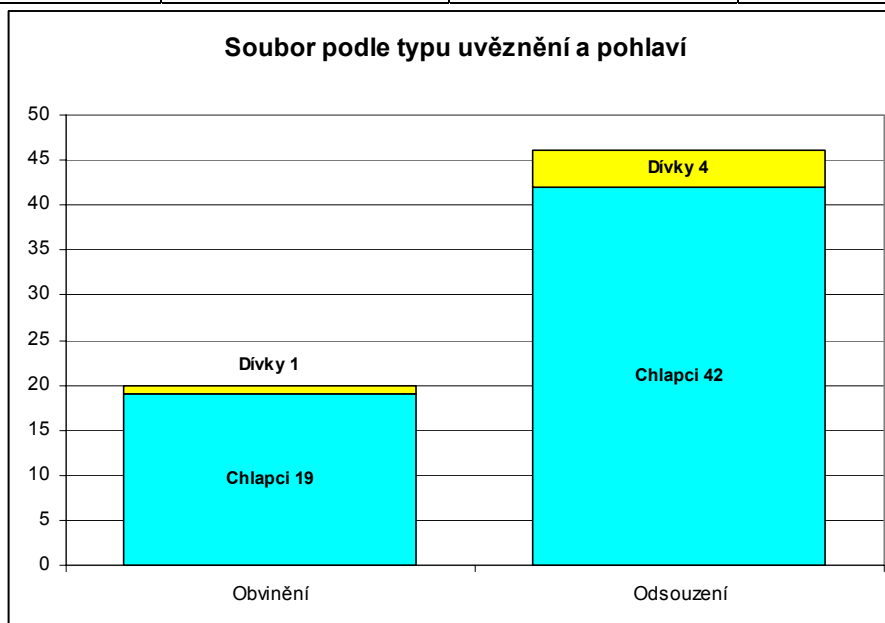

Tabulka č. 3 Popis souboru dle místa sběru dat

Věznice	Chlapci	Dívky	%
Ostrava	19	1	30,3
Opava	42	0	63,6
Světlá nad Sázavou	0	4	6,1
CELKEM	61	5	100%

Tabulka č. 4 Popis souboru podle typu uvěznění, základní členění na obviněné a odsouzené

Pohlaví	Obvinění	Odsouzení	%
Chlapci	19	42	92,4
Dívky	1	4	7,6
CELKEM	20	46	100%

Tabulka č. 5 Popis souboru podle typu uvěznění a rozmístění ve věznicích

Pohlaví	Chlapci		Dívky		%
	Obvinění	Odsouzení	Obviněné	Odsouzené	
Typ uvěznění					
Ostrava	19	0	1	0	30,3
Opava	0	42	0	0	63,6
Světlá nad Sáz.	0	0	0	4	6,1
CELKEM	19	42	1	4	100%

Ve zkoumaném vzorku převládaly osoby stíhané nebo odsouzené pro majetkovou trestnou činnost (krádeže § 247, podvod § 250 trestního zákona), byly zde osoby pro násilnou trestnou činnost (útok na veřejného činitele § 155, loupež § 234, vražda § 219, ublížení na zdraví § 221, znásilnění § 241 trestního zákona), ale i osoby stíhané pro obchodování s nelegálními drogami (nedovolené držení a výroba omamných látek § 187 – 187a) trestního zákona)⁴⁷, paleta zastoupené trestné činnosti byla s ohledem na věkový průměr souboru poměrně široká.

Výběr zkoumaného souboru byl prováděn na základě studia spisových materiálů jednotlivých respondentů, kdy celkově bylo prozkoumáno 76 spisů a podpurných materiálů (osobní karty obviněných a odsouzených, záznamy o průběhu výkonu trestu odnětí svobody a výkonu vazby, sociální, pedagogická a psychologická posouzení, rozsudkové údaje o trestné činnosti) se zaměřením na spáchanou trestnou činnost, sociální a psychologickou anamnézu, stupeň dosaženého vzdělání. Z tohoto počtu byly vyřazeny 4 osoby, které v této době vykonávaly kázeňský trest na oddělení pro výkon kázeňských trestů určeném. Ze zbývajících oslovených 72 osob se odmítlo výzkumu zúčastnit 6 osob. Tyto bližší důvody nevedly. Celkově tak obsahoval výzkumný soubor 66 osob.

11.3 Popis použitých metod

Pro sběr dat jsem zvolila metodu sběru anamnestických dat provedenou analýzou dokumentů a dotazníkovou metodu, kdy jsem použila dotazník vlastní konstrukce.

⁴⁷ Motloch, J. *Úplné znění – Trestní předpisy, přestupky 2008*, Ostrava: Sagit, 2008, s. 37, 48, 54, 55, 57, 58, 59.

11.3.1 Metoda analýzy dokumentů

V první fázi jsem použila metodu analýzy dokumentů a spisového materiálu jednotlivých osob. Prostudováno bylo celkem 66 spisů a dalších materiálů, které po své obsahové stránce podávaly spoustu relevantních informací o zkoumaném souboru. Na základě získaných dat v oblasti rodinné anamnézy byl soubor následně, dle zjištěných poměrů, v jakých vyrůstali jednotliví respondenti od svých šesti let až po uvěznění, roztržiděn do jednotlivých vyjmenovaných skupin:

- V nukleární rodině,
- bez rodičů u příbuzných (po úmrtí rodičů),
- v neúplné rodině – rozvrácené rodině (po rozvodu),
- v ústavní výchově,
- případně jiná forma výchova.

Dále byly touto metodou získána data o nejvyšším stupni dosaženého vzdělání zkoumaného souboru mladistvých, kterého dosáhli před uvězněním, a soubor byl následně roztržiděn do následujících skupin:

- Nedokončené základní,
- základní,
- nedokončený učební obor,
- učební obor,
- nedokončené středoškolské.

11.3.2 Dotazníková metoda

Ve druhé fázi jsem použila vlastní dotazník, který uvádím v příloze č. 1. Touto dotazníkovou metodou se snažím zjistit, jakým způsobem trávily osoby zařazené do souboru svůj volný čas, které činnosti upřednostňovaly, zda mohl mít způsob trávení volného času vliv na páchanou trestnou činnost.

Obsahem dotazníku je 15 otázek. Jednak otázek uzavřených, které dávají možnost výběru z uvedených variant odpovědí, rovněž otázek polootevřených, které umožňují výběr z uvedených variant odpovědí s možnostmi vlastní výpovědi a jsou zde také zařazeny otázky otevřené, podněcující k vlastnímu projevu.

Zkušebně jsem sestavený dotazník nechala vyplnit pouze jednomu mladistvému obviněnému v naší věznici. Jelikož z jeho vypracování vyplynulo, že respondent všem otázkám porozuměl a nebyl pro něj problém pochopit zadání, rozhodla jsem se pro použití sestaveného dotazníku na zbývající vzorek mnou vybraných mladistvých.

Ve spolupráci s výchovnými pracovníky Vazební věznice Ostrava, Věznice Opava, Věznice Světlá nad Sázavou jsem dotazník rozdala obviněným a odsouzeným mladistvým. Před samotným vyplněním dotazníku jsem ústně vězněné osoby ujistila, že dotazník je zcela anonymní. Pokud nebudou zadané otázky rozumět (šest respondentů bez dokončeného základního vzdělání, různá míra úrovně intelektuálních schopností apod.), mohou se na mě v průběhu vypracovávání obracet.

Ve výše uvedených věznicích jsem se setkala se vstřícným přístupem všech zaměstnanců, zejména oceňuji pomoc vychovatelů obviněných a odsouzených.

11.4 Zpracování dat

Pro statistické zpracování získaných dat jsem použila program Microsoft Office 2003.

Vytvořila jsem tabulky pro každou položku, jak dat získaných analýzou dokumentů, tak dat získaných dotazníkovou metodou. Pro lepší přehlednost jsem u některých tabulek vytvořila i grafické znázornění.

11.4.1 Popis a interpretace výsledků

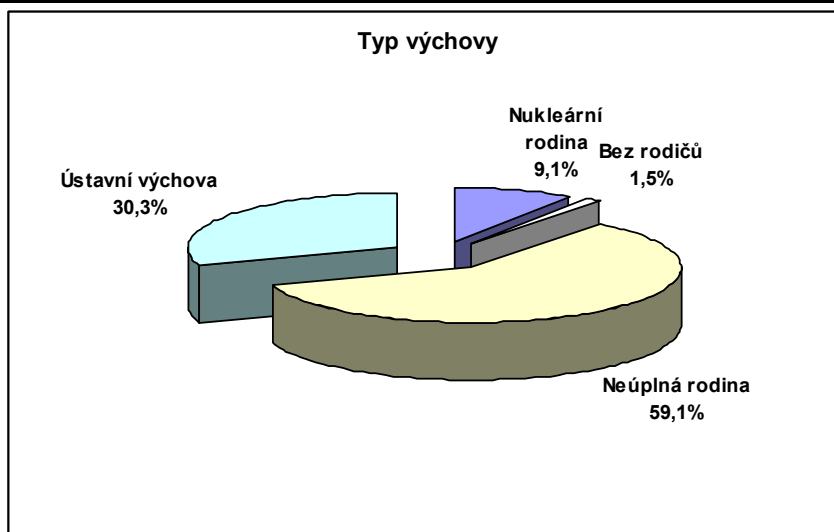
První fáze:

První fáze výzkumu byla provedena formou analýzy spisových materiálů jednotlivých respondentů a na základě zjištěných údajů byla stanovena rodinná anamnéza jednotlivců, kteří byli následně rozčleněni do jednotlivých skupin uplatňovaného způsobu výchovy.

- 1) V nukleární rodině – 5 chlapců a 1 dívka,
- 2) bez rodičů a příbuzných (po úmrtí rodičů) – 1 chlapec, rodiče tragicky zahynuli při dopravní nehodě,
- 3) v neúplné rodině – rozvrácené (po rozvodu) – 37 chlapců a 2 dívky,
- 4) v ústavní výchově (např. dětský domov) – 18 chlapců a 2 dívky z celkového počtu 66 respondentů.

Tabulka č. 6

Typ výchovy		Chlapci		Dívky		CELKEM	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
1	Nukleární rodina	5	8,2%	1	20,0%	6	9,1%
2	Bez rodičů	1	1,6%	0	0,0	1	1,5%
3	Neúplná rodina	37	60,7%	2	40,0%	39	59,1%
4	Ústavní výchova	18	29,5%	2	40,0%	20	30,3%
CELKEM		61	100,0%	5	100,0%	66	100,0%

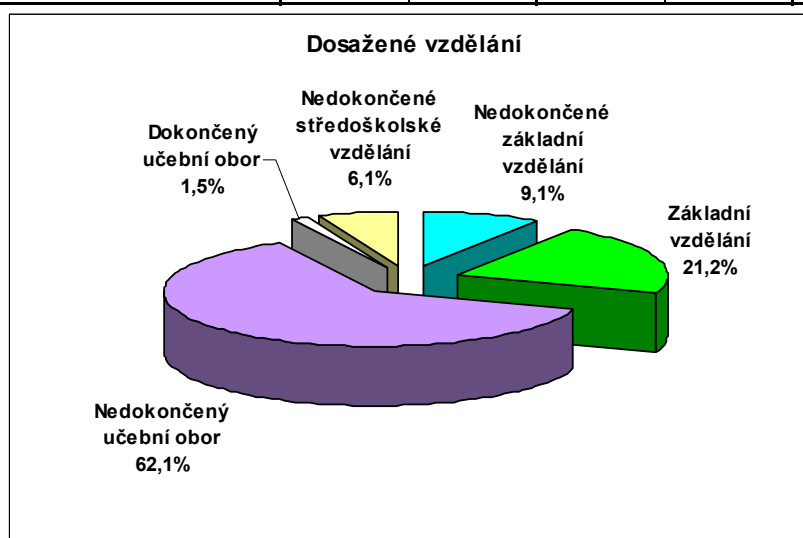
Provedeným šetřením se potvrdila má hypotéza, že většina pachatelů pochází z neúplných rodin.

Ve druhé části provedené analýzy dokumentů bylo zjištěno, že v oblasti dosaženého vzdělání je:

- 1) 6 chlapců s nedokončeným základním vzděláním,
- 2) 1 dívka a 13 chlapců se základním vzděláním,
- 3) 4 dívky a 37 chlapců s nedokončeným učebním oborem,
- 4) 1 chlapec s učebním oborem,
- 5) 4 chlapci s nedokončeným středoškolským vzděláním z celkového počtu 66 respondentů.

Tabulka č. 7

Dosažené vzdělání		Chlapci		Dívky		CELKEM	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
1	Nedokončené základní vzdělání	6	9,8	0	0,0	6	9,1
2	Základní vzdělání	13	21,3	1	20	14	21,2
3	Nedokončený učební obor	37	60,7	4	80	41	62,1
4	Dokončený učební obor	1	1,6	0	0,0	1	1,5
5	Nedokončené středoškolské vzdělání	4	6,6	0	0,0	4	6,1
CELKEM		61	100,0	5	100	66	100,0

Tímto se potvrdil můj předpoklad, že pachatelé trestné činnosti jsou převážně osoby s nižším stupněm dosaženého vzdělání.

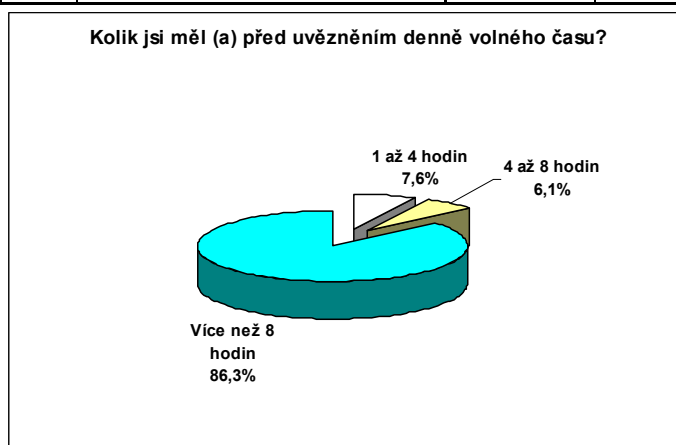
2. fáze:

Cílem bylo:

- 1) Získat dotazníkovým šetřením základní informace o volném času mládeže:
 - **Rozsah volného času zjišťuje otázka č. 3**

Tabulka č. 8

Kolik jsi měl (a) před uvězněním denně volného času?		Chlapci i dívky	
		Počet	%
1	1 až 4 hodin	5	7,6
2	4 až 8 hodin	4	6,1
3	Více než 8 hodin	57	86,3
CELKEM		66	100,0

Chlapci a dívky se ve svých odpovědích nelišili. Nejčastěji, 86,3% respondentů, odpovídalo, že mělo více než 8 hodin volného času denně.

Z tohoto údaje se nedá vyvozovat nic významného, neboť neznám skladbu všedního dne těchto respondentů. Domnívám se však, že takový rozsah volného času je poměrně dosti vysoký.

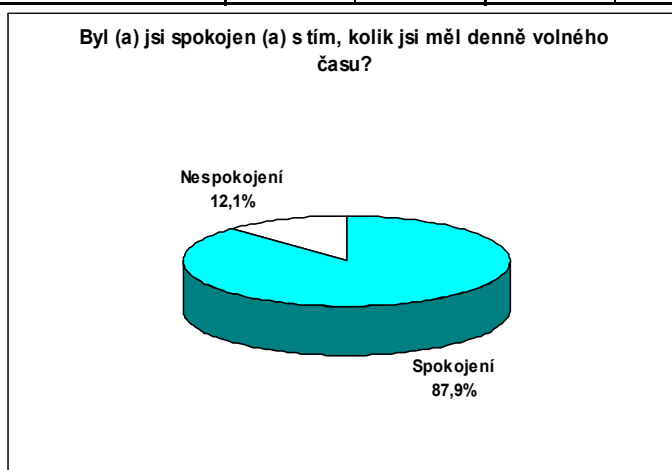
Rozsah volného času 4–8 hodin denně uvedlo pouze 6,1% respondentů. Rozsah volného času 1–4 hodiny denně uvedlo 7,6% respondentů.

Celkově si myslím, že dotazovaná mládež měla dostatečné množství volného času.

- Subjektivní spokojenost s rozsahem volného času zjišťuje otázka č. 4

Tabulka č. 9

Byl (a) jsi spokojen (a) s tím, kolik jsi měl denně volného času?		Chlapci		Dívky		CELKEM	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
1	ANO	54	88,5	4	80,0	58	87,9
2	NE	7	11,5	1	20,0	8	12,1
	CELKEM	61	100,0	5	100,0	66	100,0

V oblasti subjektivní spokojenosti s rozsahem volného času se zjištěné hodnoty téměř shodují. Chlapci jsou spokojeni v rozsahu 88,5%, dívky v rozsahu 80,0%. Nespokojenost s rozsahem volného času vyjádřilo pouze 11,5% chlapců a 20,0% dívek.

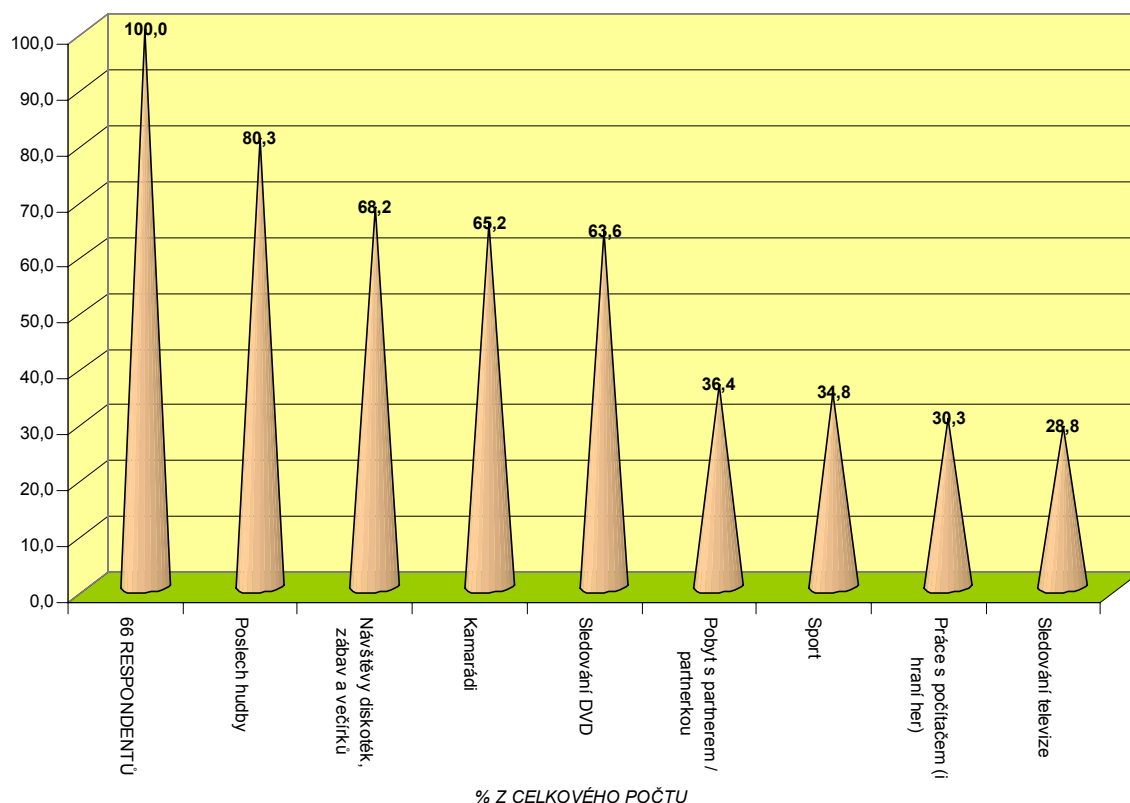
Celkově lze konstatovat, že většina dotazovaných je spokojena s rozsahem volného času.

- Na náplň volného času je zaměřena otázka č. 5 a 6

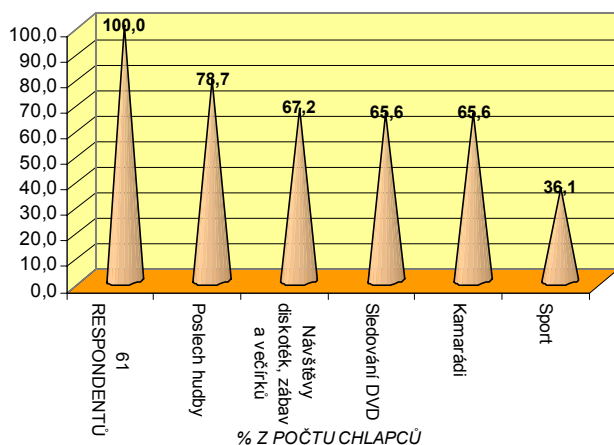
Tabulka č. 10

Nejčastější činnosti ve volném čase		Chlapci		Dívky		CELKEM	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
1	Poslech hudby	48	78,7	5	100,0	53	80,3
2	Poslech oblíbené rozhlasové stanice	2	3,3	0	0,0	2	3,0
3	Sledování televize	19	31,1	0	0,0	19	28,8
4	Sledování DVD	40	65,6	2	40,0	42	63,6
5	Práce s počítačem (i hraní her)	20	32,8	0	0,0	20	30,3
6	Četba	1	1,6	0	0,0	1	1,5
7	Kamarádi	40	65,6	3	60,0	43	65,2
8	Koníčky (filatelie, sběratelství atd.)	0	0,0	0	0,0	0	0,0
9	Sport	22	36,1	1	20,0	23	34,8
10	Práce na zahradě, v domácnosti (např. brigády)	3	4,9	0	0,0	3	4,5
11	Hraní herních automatů	13	21,3	0	0,0	13	19,7
12	Příprava do školy	0	0,0	0	0,0	0	0,0
13	Návštěvy diskoték, zábav a večírků	41	67,2	4	80,0	45	68,2
14	Návštěvy heren (kulečnick, bowling)	7	11,5	0	0,0	7	10,6
15	Zájmové kroužky	2	3,3	0	0,0	2	3,0
16	Návštěvy kulturních akcí	1	1,6	0	0,0	1	1,5
17	Pobyt s partnerem / partnerkou	20	32,8	4	80,0	24	36,4
18	Posezení v kavárně, baru, restauraci	9	14,8	0	0,0	9	13,6
19	Náboženské aktivity	1	1,6	0	0,0	1	1,5
20	Toulání	8	13,1	1	20,0	9	13,6
21	Nákup nebo prohlížení zboží	4	6,6	5	100,0	9	13,6
22	Nicnedělání	0	0,0	0	0,0	0	0,0
23	Jiné aktivity	4	6,6	0	0,0	4	6,1
	CELKEM	61	100,0	5	100,0	66	100,0

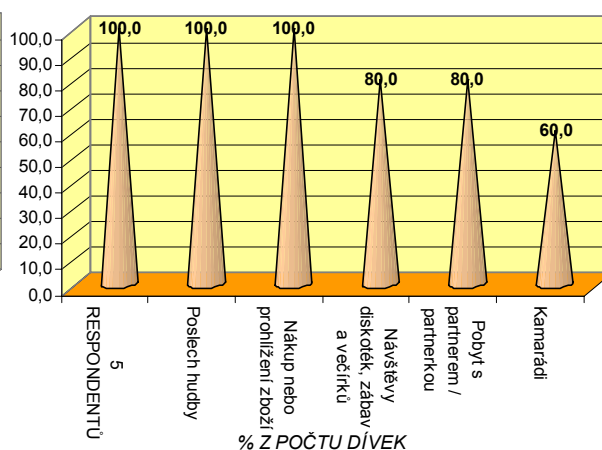
NEJČASTĚJŠÍ ČINNOSTI (nad 20% - chlapani i dívky)

5 NEJČASTĚJŠÍCH ČINNOSTÍ (chlapani)

5 NEJČASTĚJŠÍCH ČINNOSTÍ (dívky)

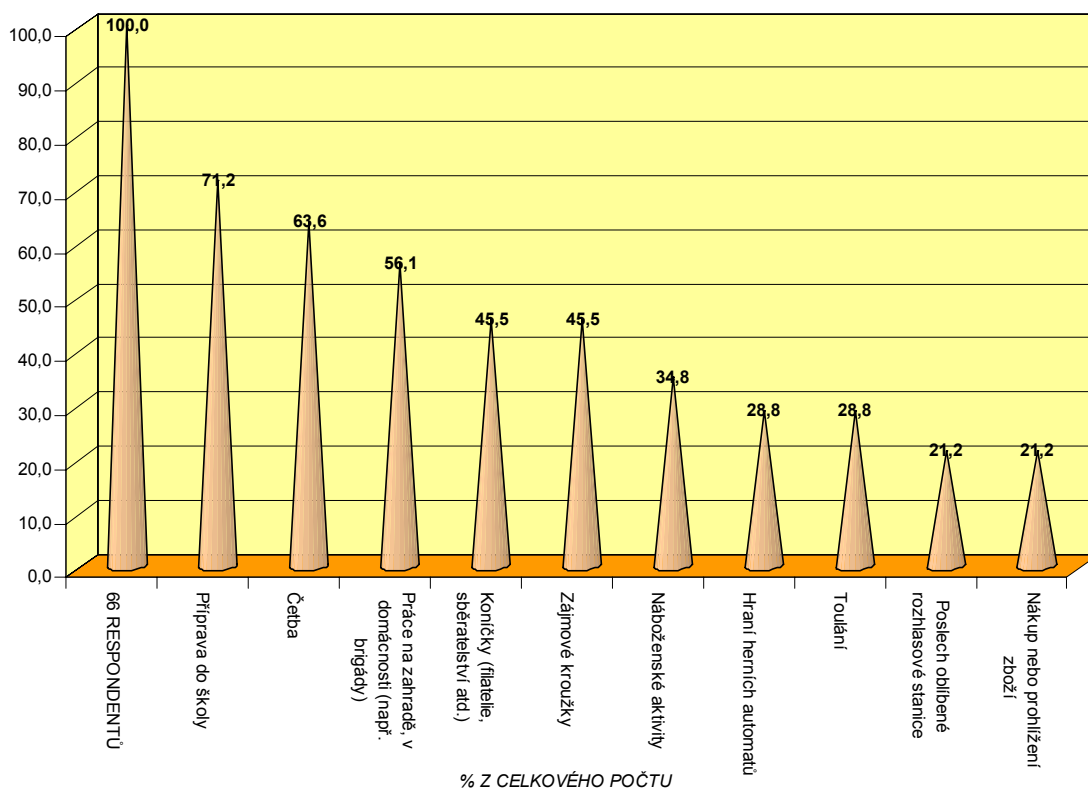
U chlapců bylo zjištěno, že z nabídnutých 23 způsobů trávení volného času nejraději poslouchají hudbu v rozsahu 78,7%, na druhém místě jsou návštěvy diskoték, zábav a večírků v rozsahu 67,2% a na třetím místě je shodně sledování DVD a věnování volného času kamarádům a sice v rozsahu 65,6%. Čtyři chlapci uvedli, že jim v seznamu chybí jejich oblíbená činnost kterou se nejčastěji zabývali – 1 x fetování, 1x výroba a distribuce drog, 1x sex a 1x práce v lese.

Dívky se ve svém volném čase nejraději věnují shodně poslechu hudby a nákupům nebo prohlížení si zboží a to v rozsahu 100%. Na druhém místě nejraději tráví volný čas shodně jak návštěvami diskoték, zábav a večírků, tak pobytu s partnerem a sice v rozsahu 80%. A na třetím místě dívky uvedly věnování volného času kamarádům v rozsahu 60%.

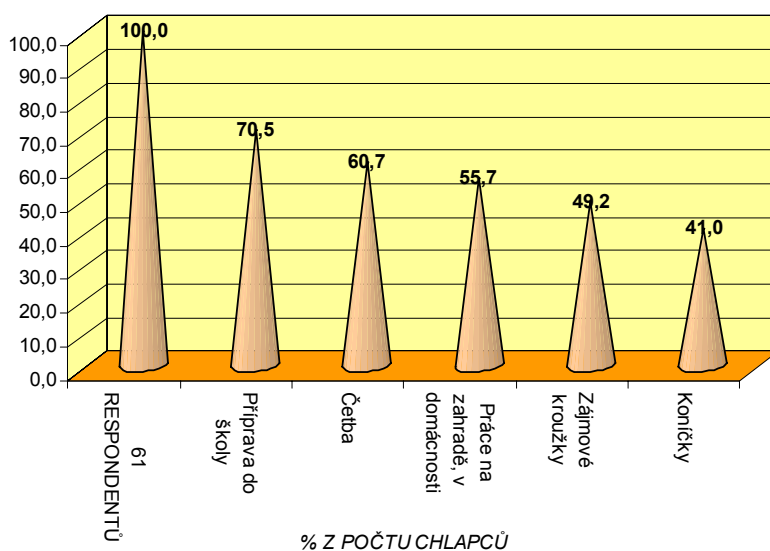
Tabulka č. 11

Nejméně oblíbené činnosti ve volném čase		Chlapci		Dívky		CELKEM	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
1	Poslech hudby	3	4,9	0	0,0	3	4,5
2	Poslech oblíbené rozhlasové stanice	14	23,0	0	0,0	14	21,2
3	Sledování televize	4	6,6	0	0,0	4	6,1
4	Sledování DVD	1	1,6	0	0,0	1	1,5
5	Práce s počítačem (i hraní her)	2	3,3	3	60,0	5	7,6
6	Četba	37	60,7	5	100,0	42	63,6
7	Kamarádi	4	6,6	0	0,0	4	6,1
8	Koníčky (filatelie, sběratelství atd.)	25	41,0	5	100,0	30	45,5
9	Sport	10	16,4	2	40,0	12	18,2
10	Práce na zahradě, v domácnosti (např. brigády)	34	55,7	3	60,0	37	56,1
11	Hraní herních automatů	19	31,1	0	0,0	19	28,8
12	Příprava do školy	43	70,5	4	80,0	47	71,2
13	Návštěvy diskoték, zábav a večírků	4	6,6	0	0,0	4	6,1
14	Návštěvy heren (kulečnick, bowling)	5	8,2	0	0,0	5	7,6
15	Zájmové kroužky	30	49,2	0	0,0	30	45,5
16	Návštěvy kulturních akcí	6	9,8	3	60,0	9	13,6
17	Pobyt s partnerem / partnerkou	2	3,3	0	0,0	2	3,0
18	Posezení v kavárně, baru, restauraci	4	6,6	0	0,0	4	6,1
19	Náboženské aktivity	23	37,7	0	0,0	23	34,8
20	Toulání	19	31,1	0	0,0	19	28,8
21	Nákup nebo prohlížení zboží	14	23,0	0	0,0	14	21,2
22	Jiné aktivity	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	CELKEM	61	100,0	5	100,0	66	100,0

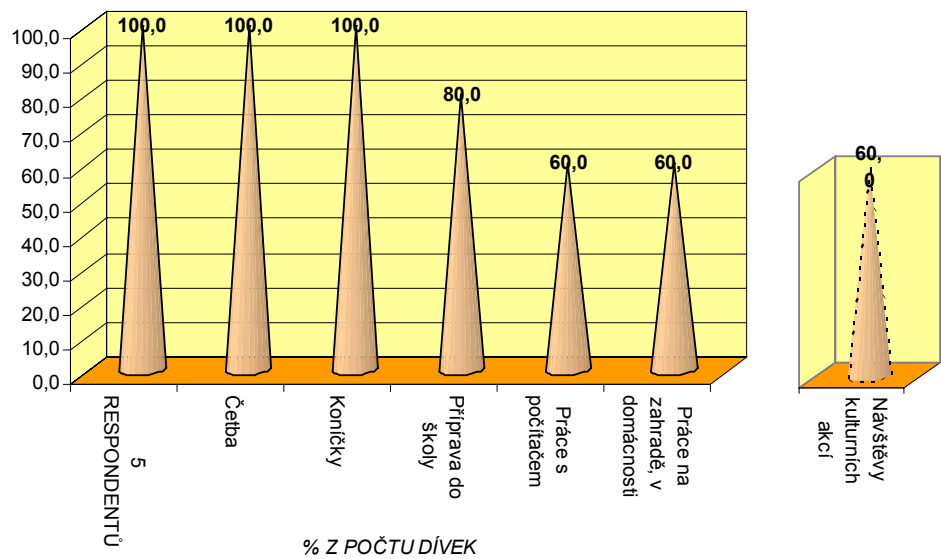
NEJMÉNĚ OBLÍBĚNÉ ČINNOSTI (nad 20% - chlapi i dívky)

5 NEJMÉNĚ OBLÍBĚNÝCH ČINNOSTÍ (chlapi)

5 NEJMÉNĚ OBLÍBENÝCH ČINNOSTÍ (dívky)

V oblasti nejméně oblíbených činností bylo u chlapců zjištěno, že nejmenší zájem projevují o přípravu do školy v rozsahu 70,5%, nezájem o četbu v rozsahu 60,7% a nezájem o domácí práce v rozsahu 55,7%.

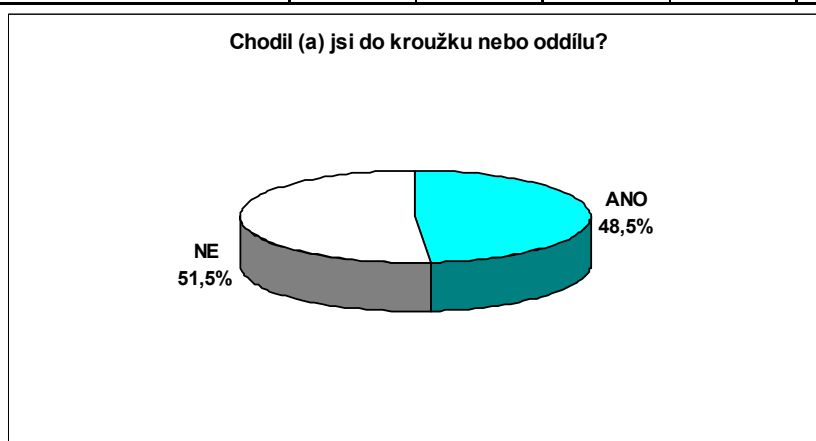
Dívky se vyjádřily, že nejmenší zájem projevují shodně jak o četbu, tak věnování se koníčkům a to v rozsahu 100%. Na druhém místě nejvíce zejména zájem o přípravu do školy v rozsahu 80% a třetí místo obsadily shodně práce v domácnosti, práce s počítačem a návštěvy kulturních akcí v rozsahu 60%.

Výše získané údaje vypovídají o tom, že dotazovaná mládež dává přednost většinou pasivním aktivitám a nevyužívá tedy svůj volný čas smysluplně. Není pro mě velkým překvapením, že tato mládež věnuje velmi malou pozornost přípravě do školy. Avšak vzhledem k věku respondentů bych předpokládala větší zájem o aktivity sportovní. Po vyhodnocení odpovědí respondentů jsem pouze ověřila fakt, že zájem o četbu je velmi nízký. Při zpracovávání dotazníku jsem otázku č. 5, týkající se práce na počítači, mohla více specifikovat ve smyslu práce na internetu, kdy by se počet odpovědí u této položky ještě navýšil. Je totiž všeobecně známo, že v současnosti tato forma získávání informací a komunikace mládež pohltila a tímto pomalu zcela mizí zájem o čerpání znalostí a vědomostí tradiční osvědčenou formou, jako je např. návštěva knihovny, kina, muzea, divadla a dalších kulturních zařízení.

- Návštěvnost kroužků či oddílů zjišťuje otázka č. 7

Tabulka č. 12

Chodil (a) jsi do kroužku nebo oddílu?		Chlapci		Dívky		CELKEM	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
1	ANO	30	49,2	2	40,0	32	48,5
2	NE	31	50,8	3	60,0	34	51,5
	CELKEM	61	100,0	5	100,0	66	100,0

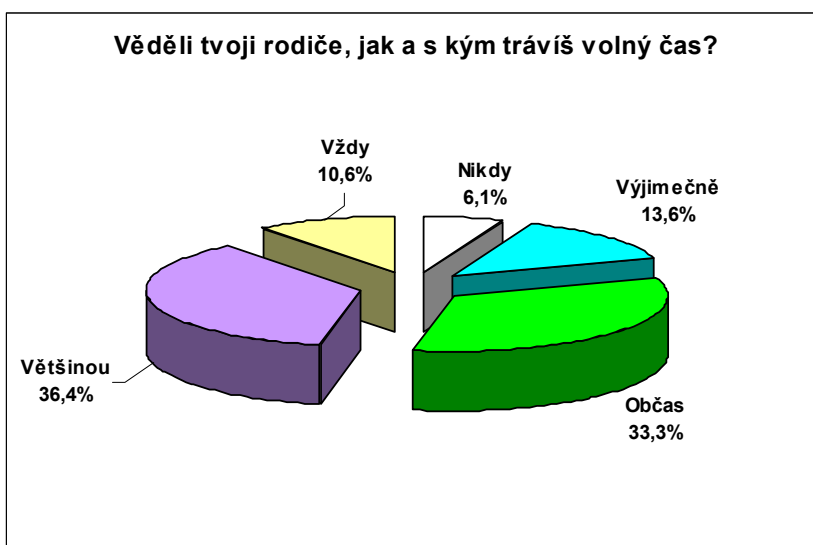
Chlapci odpovídali v rozsahu 49,2%, že navštěvovali kroužek či oddíl a v rozsahu 50,8%, že ne. Dívky odpověděly v rozsahu 60%, že kroužky či oddíl nenavštěvovaly a v rozsahu 40%, že ano.

Z těchto údajů se nedá vykazovat nic významného, jelikož neznáme skladbu navštěvovaných kroužků či oddílů.

- Informovanost rodičů o volném čase dětí zjišťuje otázka č. 8

Tabulka č. 13

Věděli tvoji rodiče, jak a s kým trávíš volný čas?		Chlapci		Dívky		CELKEM	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
1	Nikdy	3	4,9	1	20,0	4	6,1
2	Výjimečně	8	13,1	1	20,0	9	13,6
3	Občas	22	36,1	0	0,0	22	33,3
4	Většinou	21	34,4	3	60,0	24	36,4
5	Vždy	7	11,5	0	0,0	7	10,6
	CELKEM	61	100,0	5	100,0	66	100,0

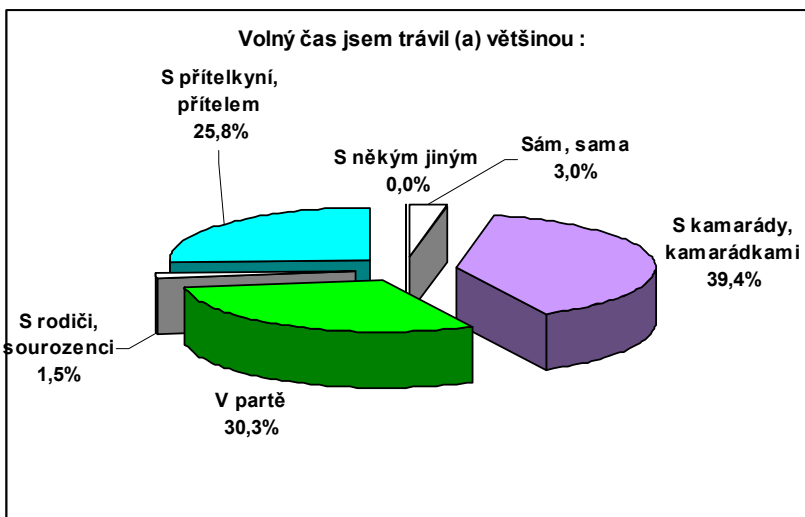
V oblasti informovanosti rodičů o způsobu trávení volného času svých dětí respondenti uvedli, že rodiče informují vždy v 10,6%, většinou v 36,4%, občas v 33,3%, výjimečně v 13,6% a nikdy rodiče informace nedostanou v 6,1%.

Z těchto údajů lze vyvodit, že rodiče mých respondentů spíše věděli, než nevěděli o obsahu náplně volného času svých dětí. Zde mě napadají otázky: „Jestliže rodiče věděli o způsobech trávení volného času svých dětí, nemohli svým vlivem apelovat na smysluplnost a aktivitu jejich činností? Nemohli do jisté míry zabránit výplni volného času „nieneděláním“? Nenesou tedy i oni alespoň částečnou vinu na delikvenci svých dětí?“. Pokud tomu tak není, nabízí se pro mě otázka jiná: „Odpovídali dotazovaní na otázku, zda rodiče věděli o způsobu trávení volného času, pravdivě?“

- S kým mladí respondenti trávili volný čas je možné vyčíst z odpovědí na otázky č. 14 a 15

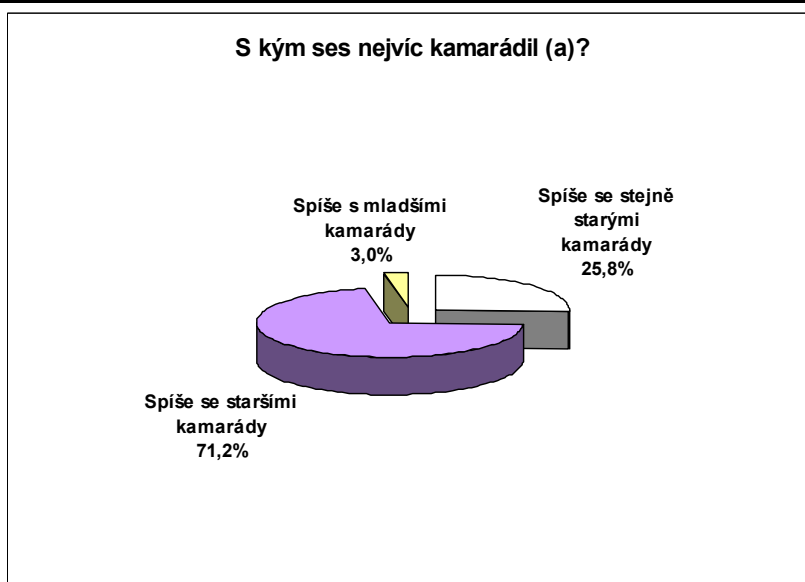
Tabulka č. 14

Volný čas jsem trávil (a) většinou :		Chlapci		Dívky		CELKEM	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
1	Sám, sama	2	3,3	0	0,0	2	3,0
2	S kamarády, kamarádkami	25	41,0	1	20,0	26	39,4
3	V partě	18	29,5	2	40,0	20	30,3
4	S rodiči, sourozenci	1	1,6	0	0,0	1	1,5
5	S přítelkyní, přítelem	15	24,6	2	40,0	17	25,8
6	S někým jiným	0	0,0	0	0,0	0	0,0
CELKEM		61	100,0	5	100,0	66	100,0

Tabulka č. 15

S kým ses nejvíc kamarádil (a)?		Chlapci		Dívky		CELKEM	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
1	Spíše se stejně starými kamarády	17	27,9	0	0,0	17	25,8
2	Spíše se staršími kamarády	42	68,8	5	100,0	47	71,2
3	Spíše s mladšími kamarády	2	3,3	0	0,0	2	3,0
CELKEM		61	100,0	5	100,0	66	100,0

39,4% mnou dotazovaných mladých lidí tráví svůj volný čas s kamarády a sice s kamarády staršími než jsou sami, 30,3% dává přednost partě, 25,8% se věnuje příteli či přítelkyni.

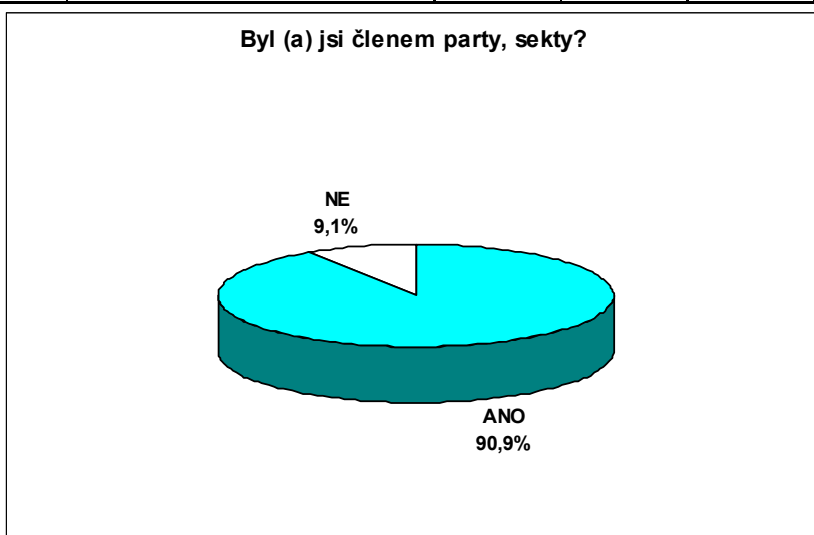
Je tedy patrné, že dotazovaní dávají přednost trávení volného času ve společnosti před trávením času individuálně.

2) Zjistit míru členství v partách:

- Otázky č. 11, 12, a 13 byly zaměřeny na zjištění míry členství v partách, stupni významnosti členství v nich a vlivu party na delikvenci respondentů

Tabulka č. 16

Byl (a) jsi členem party, sekty?		Chlapci		Dívky		CELKEM	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
1	ANO	57	93,4	3	60,0	60	90,9
2	NE	4	6,6	2	40,0	6	9,1
	CELKEM	61	100,0	5	100,0	66	100,0

Tabulka č. 17

Být členem party je pro tebe :		Chlapci		Dívky		CELKEM	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
1	Nedůležité	29	47,6	2	40,0	31	47,0
2	Důležité	26	42,6	3	60,0	29	43,9
3	Velmi důležité	6	9,8	0	0,0	6	9,1
	CELKEM	61	100,0	5	100,0	66	100,0

Tabulka č. 18

Dopustil (a) jsi se někdy trestného činu nebo deliktu pod nátlakem party?		Chlapci		Dívky		CELKEM	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
1	Jednou	8	13,1	2	40,0	10	15,2
2	Opakovaně	17	27,9	2	40,0	19	28,8
3	Nikdy	36	59,0	1	20,0	37	56,0
CELKEM		61	100,0	5	100,0	66	100,0

Při konstrukci dotazníku bylo mým záměrem, aby odpovědi na otázky č. 11, 12 a 13 spolu vzájemně korespondovaly, jelikož existuje mezi těmito otázkami jistá provázanost. Avšak získané odpovědi této skutečnosti nenasvědčují. V 90,9% byli dotazovaní členy nějaké party. Přesto však zároveň respondenti odpovídali, že ve 47% bylo členství pro ně nedůležité. Dále zůstává jistě alespoň k zamyšlení, že v 56% neměla parta žádný vliv na spáchání trestného činu respondentů, a tudíž se

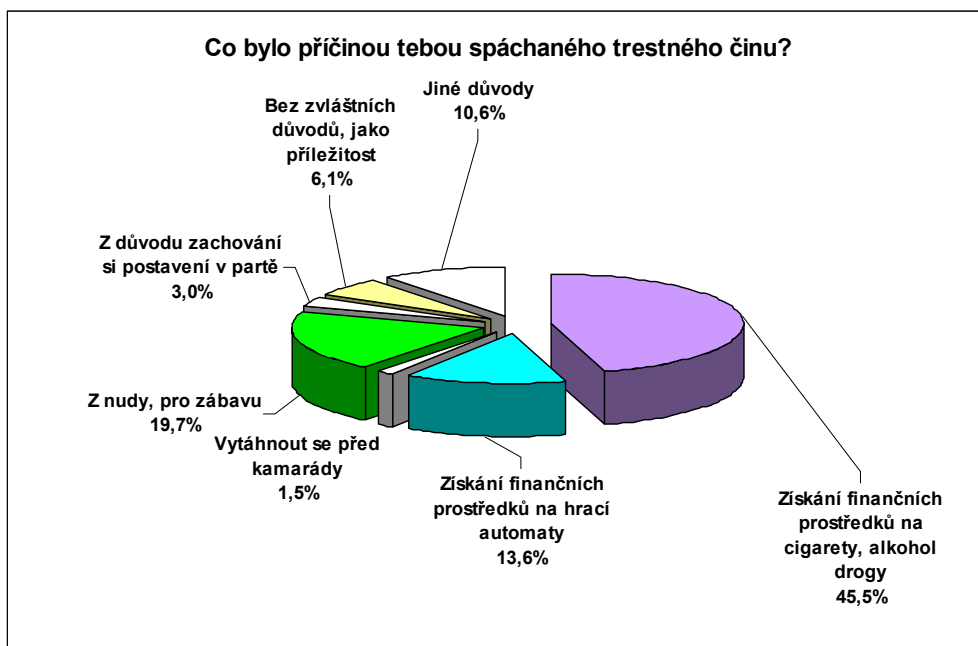
dotazovaní nedopustili deliktu pod nátlakem party. Zde bych jistě po zkušenosti z osobních rozhovorů s vězni v praxi očekávala, že především parta (v případě členství v ní) hraje podstatnou roli při páčání trestné činnosti mladými lidmi. Z mých argumentů je tedy zřejmé, že respondenti odpovídali buď nepravdivě, či přinejmenším alespoň neuváženě.

3) Najít příčiny spáchané trestné činnosti:

- Cílem otázky č. 14 bylo dozvědět se, co bylo příčinou respondenty spáchané trestné činnosti

Tabulka čís. 19

Co bylo příčinou tebou spáchaného trestného činu?		Chlapci		Dívky		CELKEM	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
1	Získání finančních prostředků na cigarety, alkohol drogy	27	44,2	3	60,0	30	45,5
2	Získání finančních prostředků na hrací automaty	9	14,8	0	0,0	9	13,6
3	Vytáhnout se před kamarády	1	1,6	0	0,0	1	1,5
4	Z nudy, pro zábavu	11	18,0	2	40,0	13	19,7
5	Z důvodu zachování si postavení v partě	2	3,3	0	0,0	2	3,0
6	Bez zvláštních důvodů, jako příležitost	4	6,6	0	0,0	4	6,1
7	Jiné důvody	7	11,5	0	0,0	7	10,6
	CELKEM	61	100,0	5	100,0	66	100,0

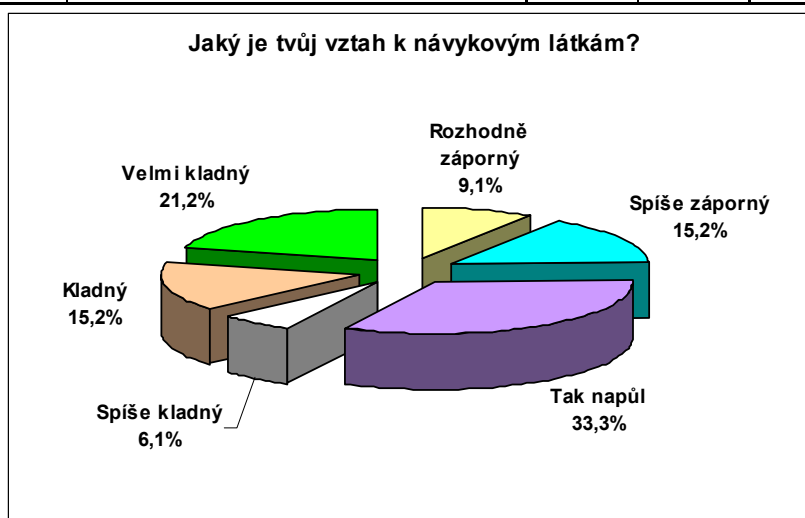
Jak je z odpovědí patrné, chlapci – ve 44,2%, ale i dívky – v 60%, většinou páchali trestnou činnost z důvodu potřeby financí na požívání cigaret, alkoholu či drog. Avšak důvodem u obou pohlaví byla také nuda a sice u chlapců v 18% a u dívek ve 40%. U chlapců sehrálo svoji roli i nutkání hrát automaty a tedy i nutnost „obstarání si“ finančních prostředků na tuto „zálibu“. Kromě mnou uvedených možností důvodů páchání trestné činnosti se objevily u chlapců i zcela jiné důvody a sice v 11,5%. Jednalo se o spáchání trestného činu pod nátlakem vydírání spolupachatele, za účelem získání obživy, nákupu oblečení, pod vlivem návykové látky (drogy), v opilosti, pro splácení dluhů, z touhy zkusit údajné „dobrodružství“.

Z celkových odpovědí dotázaných lze tedy jednoznačně určit, že dnešní mládež ve vysoké míře holduje návykovým látkám a to ať už se jedná o cigarety, alkohol či tvrdé drogy. A právě tyto, dá se říci až závislosti, mohou přivést mnoho mladých lidí na šikmou plochu, jelikož páchají delikty, ať již přímo pod vlivem těchto neřestí či pro „nutnost“ obstarání si jakýchkoliv prostředků na ně.

- 4) Vztah delikventů ke zneužívání návykových látek:
- **Poslední kladenou otázkou jsem zjišťovala, jaký je subjektivní vztah respondentů k návykovým látkám**

Tabulka č. 20

Jaký je tvůj vztah k návykovým látkám?		Chlapci		Dívky		CELKEM	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
1	Rozhodně záporný	6	9,8	0	0,0	6	9,1
2	Spíše záporný	9	14,8	1	20,0	10	15,2
3	Tak napůl	21	34,3	1	20,0	22	33,3
4	Spíše kladný	4	6,6	0	0,0	4	6,1
5	Kladný	7	11,5	3	60,0	10	15,2
6	Velmi kladný	14	23,0	0	0,0	14	21,2
CELKEM		61	100,0	5	100,0	66	100,0

V této položce se, alespoň pro mě, objevila až zarážející výpověď chlapců, kdy tito uvedli, že vztah k návykovým látkám je kladný pouze v 11,5%, zatímco u dívek v 60%.

Tento nepoměr však jednoznačně vyplývá z velmi malého počtu uvězněných dotazovaných mladistvých dívek. I tak se ale domnívám, že chlapci se nevyjádřili zcela přesně, neboť nejsou možná schopni sami posoudit, do jaké míry inklinují k návykovým látkám.

12. ZÁVĚREČNÁ ČÁST PRŮZKUMU

V rámci hodnocení provedeného průzkumu je nutno zejména ocenit vstřícný přístup pracovníků zainteresovaných věznic, kteří mi byli vždy ochotni poskytnout potřebné informace, radu. Vypomáhali mi při samotné organizaci průzkumu nad rámec svých nemalých pracovních povinností.

V první fázi provedeného průzkumu je nutno kladně zejména zhodnotit přehlednost zpracování analyzovaných spisů a osobních karet. Ty poskytovaly dostatek relevantních informací k tomu, aby bylo možno dosáhnout stanoveného cíle, tzn. zejména v oblasti popisu zkoumaného souboru a dále pak v jeho roztřídění dle způsobu aplikované výchovy a v druhé části pak dle dosaženého stupně vzdělání před uvězněním. V těchto dvou dílčích úkolech lze říci, že se stanovené cíle podařilo splnit.

Ve druhé fázi průzkumu byla použita dotazníková metoda, kterou jsem si kladla za hlavní cíl získat informace o způsobu trávení volného času respondentů před uvězněním (otázky číslo 3 až 10). Dále byly zjišťovány údaje o členství v partách mladých delikventů před uvězněním (otázky číslo 11 až 13). Další část dotazníku byla zaměřena na okolnosti, které vedly ke spáchání trestného činu (otázka číslo 14). Na závěr jsem se dotazovala na míru vztahu k návykovým látkám (otázka číslo 15).

Těmto stěžejním otázkám předcházely dvě otázky podpůrné, jejichž cílem bylo zjištění pohlaví a věku respondentů. Je nutno poznamenat, že otázka číslo 2 nebyla formulována zcela přesně, neboť její zadání vedlo respondenty k odpovědi na dotaz jejich aktuálního věku. Podstatný pro mě měl být však věk spáchání trestného činu.

Získaná data byla pro větší přehlednost rozčleněna do tabulek a grafů a o jednotlivých odpovědích respondentů na mnou položené otázky diskutuji přímo v předcházející části nazvané Popis a interpretace výsledků.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo zjistit, jak trávili mladiství obvinění a odsouzení volný čas před uvězněním, které faktory nejvíce ovlivňovaly jejich volný čas. Předpokládala jsem, že většina pachatelů bude tvořit mládež z neúplných rodin. Moje domněnka se potvrdila. Lze konstatovat, že neúplnost rodiny souvisí s jistou absencí její funkčnosti ve vztahu k delikvenci mládeže.

Rovněž tak se potvrdil předpoklad, že mladiství delikventi nemají představu o smysluplném způsobu vyplňování volného času. Jsou nakloněni konzumaci návykových látek, které v návaznosti na jejich pořízení jsou důsledkem páchaní trestných činů. Dávají přednost aktivitám pasivním, které je nikterak pozitivně neobohacují.

Ve své práci jsem chtěla zkoumat, jaké volnočasové aktivity preferují jak delikvencí ohrožené dívky, tak i chlapci. V době vypracování diplomové práce se v našich věznicích nacházel jen malý počet děvčat, z čehož lze vyvozovat, že většina trestné činnosti je páchána chlapci. I když se v oblasti pohlaví respondentů objevil značný početní nepoměr, opět se potvrdilo, že dívky i chlapci znají a upřednostňují jen pasivní trávení volného času, které jak pro ně samotné, tak samozřejmě pro společnost není žádoucím přínosem.

Domnívám se, že mohu konstatovat, že mnou formulované hypotézy byly zodpovězeny, a tudíž jsem dosáhla vytyčeného cíle.

Nutno konstatovat, že kriminalita dětí, mladistvých a do jisté míry i mladých dospělých má svá specifika. Ta zvláště vystupují do popředí ve velkých městech, kde jsou „sítě vztahů“ mladých lidí rozdílné v oblasti rodinných vazeb, trávení volného času, v oblasti zájmů, fungování školských zařízení a v dalších sociálních aspektech, včetně vlivu anonymního prostředí.

Je známo, že daleko levnější než následné řešení pomocí represivních postihů pachatelů delikvence jsou preventivní opatření. Nejdůležitější zbraní v boji proti patologickému chování mládeže by měla být prevence kriminality. Nelze totiž spoléhat na ochranu společnosti, kterou by měli zajišťovat příslušníci policie, státní zástupci, soudci či zaměstnanci vězeňské služby. Prevence kriminality by však mohla být námětem pro další práci.

Diplomová práce je pro mě přínosem zejména v obohacení profesních znalostí. Snad bude mít svůj význam i v následném předání výsledků mým kolegům, kteří se v dané oblasti angažují. Práce by ale v neposlední řadě mohla být přínosem i zájemcům z řad laické veřejnosti, které tato problematika zajímá.

RESUMÉ

Cílem diplomové práce na téma „kriminalita mládeže a volný čas“ je zmapovat a popsat formy využití volného času u mladistvých, kteří už překročili hranici společensky akceptovatelných norem a v důsledku delikventního jednání se ocitli za branami věznic. V obecné rovině práce přibližuje některé možné zdroje kriminálního jednání, které se projevují u mládeže v rámci jejich dospívání. Dále pak objasňuje pojmy vztahující se k dané problematice.

Po úvodu, ve kterém nastiňuji směr celé práce a formuluji hypotézy, následuje část teoretická. V první kapitole se zabývám historií kriminality.

V druhé kapitole vymezuji pojem kriminalita.

Vysvětlení pojmů konformita, deviance a sankce se věnuji v kapitole třetí.

Ve čtvrté kapitole objasňuji teorii delikvence z různých pohledů.

Pátá kapitola se zaměřuje na popis vývojových stádií pubescence a adolescence.

V kapitole šesté a sedmé pojednávám o příčinách kriminality dětí a mladistvých z hlediska konstitučních a institucionálních faktorů.

Vlivy formálních a neformálních skupin v průběhu dospívání přibližuje kapitola osmá.

Obsahem deváté kapitoly je vymezení pojmu volný čas a jeho souvislosti s kriminalitou mládeže.

V poslední, desáté kapitole teoretické části popisují trendy vývoje kriminálních aktivit u dětí a mládeže. Zároveň v této kapitole uvádím přehled počtu uvězněných mladistvých.

V praktické části zjišťuji vliv trávení volného času na kriminalitu mládeže.

Po provedeném průzkumu následuje jeho zhodnocení.

Závěr diplomové práce obsahuje výsledky, ke kterým jsem dospěla. Konstatuji, jakým způsobem byly naplněny cíle práce a odpovídám na mnou v úvodu formulované hypotézy.

Anotace

V diplomové práci se zabývám problematikou trávení volného času delikventní mládeže. Celá práce se skládá se dvou částí – teoretické a praktické.

V úvodu teoretické části specifikuji cíl a zaměření práce. V první kapitole se zabývám historií kriminality. V následující kapitole je vymezen pojem kriminalita. Třetí kapitola objasňuje pojmy spojené s kriminalitou. Čtvrtá kapitola pojednává o teorii delikvence. Následuje popis vývojových stádií mládeže. V šesté a sedmé kapitole jsou popsány příčiny kriminality dětí a mladistvých. V další kapitole přibližuji vlivy formálních a neformálních skupin. Obsahem deváté kapitoly je vymezení pojmu volný čas a jeho souvislostí s kriminalitou mládeže. V poslední kapitole teoretické části jsou popsány trendy vývoje kriminálních aktivit u dětí a mládeže.

Obsahem praktické části je průzkum zaměřený právě na vliv trávení volného času na kriminalitu mládeže. V závěru práce pak interpretuji výsledky provedeného průzkumu.

Význam diplomové práce je pro mě především v obohacení profesních znalostí. Lze také předpokládat, že může být i přínosem pro mé kolegy a nepochybně i laickou veřejnost, jenž tato problematika zajímá.

Klíčová slova

mládež, volný čas, kriminalita, dědičnost, prevence, konformita, deviace, sankce, školní, rodinné prostředí, volnočasové aktivity, party

Annotation

This thesis deals with problems of young delinquent people free time activities. The whole work consists of two parts – theoretical and practical ones.

The introduction of the theoretical part specifies the aim and objectives of the work. The first chapter deals with the history of crime. Next chapter concentrates on the term of „crime“. The third chapter gives an explanation of the terms connected with the crime. The fourth chapter analyses the theory of crime and the description of evolutionary stages of young people follows. The sixth and seventh chapters describe the causes of young people crime. Next chapter explains the influence of formal and informal groups. The ninth chapter deals with the term of free time and its connections with young people crime. Last chapter of the theoretical part describes the trends in young people crime activities of children and the youth.

The content of the practical part comprises the survey oriented on the influence of free time activities on young people crime. In the conclusion of the work I interpret the results of the survey.

The significance of the theses consists mainly in improvement of my professional knowledge. It can be supposed that it will contribute to the knowledge of my colleagues and also the public, which is interested in this issue.

KEY WORDS

Young people, free time, crime, heredity, prevention, conformity, deviation, sanction, school, family, free time activities, groups

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Giddens, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999.
ISBN 80-7203-124-4
2. Geist, B. *Sociologický slovník*. Praha: VICTORIA PUBLISHING, 1992.
ISBN 80-85605-28-7
3. Hartl, P. *Psychologický slovník*. Praha: Česká typografie, 1994.
ISBN 80-90-15-49-0-5
4. Jandourek, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001.
ISBN 80-7182-014-8
5. Keller, J. *Úvod do sociologie*. Praha: Slon, 1997.
ISBN 80-85850-25-7
6. Kuchta, J. *Kriminologie I. část*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993.
ISBN 80-210-0616-1
7. Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence – možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. I. vyd. Praha: Portál, 1998.
ISBN 80-7178-226-2
8. Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence – možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. II. vyd. Praha: Portál, 2003.
ISBN 80-7178-771X
9. Nevřala, J. *Psychologické problémy dospívání*. Ostrava: OU, 1993.
ISBN 80-7042-419-2
10. Němec, J. *Psychopatie a kriminalita (Život ze dne na den)*. Praha: Centurion, 1993.
ISBN 80-901121-7X
11. Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995.
ISBN 80-7178-029-4
12. Radvan, E. *Poznámky k vypracování odborného textu*. Brno: IMS, 2007, 21 s.
13. *Motloch, J., Úplné znění – Trestní předpisy, přestupky 2008*. Ostrava: Sagit, 2008.
ISBN 978-80-7208-691-7
14. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže*. Vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy – odbor pro mládež Praha: 2002.
15. časopis České vězeňství, Praha: 2/2008, str. 19,20,21,22.

16. <http://azpravy.atlas.cz/domov/krimi/> 8/2008.
17. <http://www.denik.cz/> 9/2008.
18. <http://www.novinky.cz/clanek/> 8/2008.
19. <http://www.novinky.cz/clanek/> 9/2008.
20. vězeňský informační systém, data k 30.6.2008

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Dotazník.
Zdroj: nestandardizovaný dotazník.

Dotazník zaměřený na volný čas

Dostal (a) jsi do rukou dotazník, který bude jedním z materiálů potřebných pro mou diplomovou práci. Chtěla bych Tě touto cestou požádat o vyplnění dotazníku, který zjišťuje, jakým způsobem a v jakém rozsahu tráví mládež svůj volný čas. Mohu Tě ujistit, že dotazník je zcela anonymní a údaje z něho budou použity pouze k výzkumu v rámci mé diplomové práce. U každé otázky zakroužkuj Tvou odpověď, pokud není uvedeno jinak.

Děkuji za Tvůj vstřícný přístup, ochotu a čas, který věnuješ vyplnění tohoto dotazníku.

1. **Pohlaví**

1. Muž
2. Žena

2. **Věk**

1. 15 let
2. 16 let
3. 17 let
4. 18 let

3. **Kolik jsi měl (a) před uvězněním denně volného času?**

1. 1 až 4 hodiny
2. 4 až 8 hodin
3. více než 8 hodin

4. **Byl (a) jsi spokojen (a) s tím, kolik jsi měl (a) denně volného času?**

1. Ano
2. Ne

5. **Vyber pět činností, kterým ses nejčastěji věnoval (a) ve volném čase?**

1. Poslechu hudby
2. Poslechu oblíbené rozhlasové stanice
3. Sledování televize
4. Sledování DVD
5. Práci s počítačem (i hraní her)
6. Četbě
7. Kamarádům
8. Koníčkům (filatelii, sběratelství atd.)
9. Sportu
10. Práci na zahradě, v domácnosti (např. brigády)
11. Hraní herních automatů
12. Přípravě do školy
13. Návštěvám diskoték, zábav, večírků
14. Návštěvám heren (kulečnick, bowling)
15. Zájmovým kroužkům
16. Návštěvám kulturních akcí (kino, divadlo, koncerty atd.)
17. Pobytu s partnerem/partnerkou
18. Posezení v kavárně, baru, restauraci
19. Náboženským aktivitám (návštěva kostela atd.)
20. Toulání
21. Nákupům nebo prohlížení si zboží
22. Ničemu
23. Něčemu jinému – pokud v tomto seznamu chybí Tvá oblíbená činnost, kterou ses nejčastěji zabýval (a) ve volném čase, uveď ji zde:

6. **Vyber pět činností, kterým ses věnoval (a) nerad?**

1. Poslechu hudby
2. Poslechu oblíbené rozhlasové stanice
3. Sledování televize
4. Sledování DVD
5. Práci s počítačem (i hraní her)
6. Četbě
7. Kamarádům
8. Koníčkům (filatelii, sběratelství atd.)
9. Sportu
10. Práci na zahradě, v domácnosti (např. brigády)
11. Hraní herních automatů
12. Přípravě do školy
13. Návštěvám diskoték, zábav, večírků
14. Návštěvám heren (kulečnick, bowling)
15. Zájmovým kroužkům
16. Návštěvám kulturních akcí (kino, divadlo, koncerty atd.)
17. Pobytu s partnerem/partnerkou
18. Posezení v kavárně, baru, restauraci
19. Náboženským aktivitám (návštěva kostela atd.)
20. Toulání
21. Nákupům nebo prohlížení si zboží
22. Něčemu jinému – pokud v tomto seznamu chybí Tvá neoblíbená činnost, uveď ji zde:

7. **Chodil (a) jsi do kroužku nebo oddílu?**
1. Ano
 2. Ne
8. **Věděli tvoji rodiče, jak a s kým trávíš volný čas?**
1. Nikdy
 2. Výjimečně
 3. Občas
 4. Většinou
 5. Vždy
9. **Volný čas jsem trávil (a) většinou:**
1. Sám, sama
 2. S kamarády, kamarádkami
 3. V partě
 4. S rodiči, sourozenci
 5. S přítelkyní, přítelem
 6. S někým jiným (uved' s kým)
10. **S kým ses nejvíc kamarádil (a)?**
1. Spíše se stejně starými kamarády
 2. Spíše se staršími kamarády
 3. Spíše s mladšími kamarády
11. **Byl (a) jsi členem party, sekty?**
1. Ano
 2. Ne
12. **Být členem party je pro Tebe?**
1. Nedůležité
 2. Důležité
 3. Velmi důležité
13. **Dopustil (a) jsi se někdy trestného činu nebo deliktu pod nátlakem party?**
1. Jednou
 2. Opakovaně
 3. Nikdy

14. **Co bylo příčinou Tebou spáchaného trestného činu?**

1. Získání finančních prostředků na cigarety, alkohol, drogy
2. Získání finančních prostředků na hrací automaty
3. Vytáhnout se před kamarády
4. Z nudy, pro zábavu
5. Z důvodu zachování si postavení v partě
6. Bez zvláštních důvodů, jako příležitost
7. Jiné důvody, uveď jaké:

15. **Jaký je tvůj vztah k návykovým látkám?**

1. Rozhodně záporný
2. Spíše záporný
3. Tak napůl
4. Spíše kladný
5. Kladný
6. Velmi kladný